

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית

בי תבא תשב"ו (חלק א)

וְהָיָה כִּי תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ

• ספר חרדים: סמיכות וְהָיָה כִּי תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ, לפרשת מחיית עמלק.
לרמוז דכשרוצין לבא לארץ ישראל עמלק בא למנוע • שמחה הגדולה
שעשו בהבאת ביכורים, הוא על ירושת הארץ ובנין המקדש דלעתיד
לבא, שתהא בזכות ביכורים • קושיית המשנה למלך על פסקי הרמב"ם:
דבידוי מעשר אין גר קורא, כי אין לו חלק בארץ, ובמקרא ביכורים
קורא. ותירוץ הכפות תמרים בזה • לעתיד לא שייך וידוי מעשר, כי לא
יהיו עניים • אור החיים הק': נתנית הארץ הוא ברכה רק בתנאי שמירת
התורה • במדרש: העולם נברא בזכות מצות חלה מעשרות ובכורים
הנקראים ראשית, ובנור הקודש: דביכורים הוא נגד עולם הבריאה •
מעם מצות ביכורים לתת הראשית לה, להורות בזה הכנעה לה,
ולחכיר שהכל בא מאתו יתברך, ולא בכח ועוצם יד •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ד לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: 1700 # 845-366-2793

לשון קדשו - קונטרס שז (חלק א) 21 מינוט מתוך 90 זייער קלאר ★ ★ ★ ★

לשון קדשו: ארץ ישראל: 072-3275205 ענגלאנד: 0330-350-3110 פעקס: 718-650-2970	קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641 ארץ ישראל: 072-3333419 718-298-4641 → 5 → 16
דרוק 1 דערנאך 307 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3	

• ברכת מזל טוב •

הר"ר משה יצחק רייזמאן הי"ו לנישואי בתו - עב"ג החתן מנחם זאב נ"י בן הר"ר יואל ווייס הי"ו (בר ברוך יצחק)	הר"ר צבי אביגדור פקעטע הי"ו לנישואי בתו - עב"ג החתן שאול יחזקאל נ"י בן הר"ר אהרן דוד רייך הי"ו
הר"ר משה נתן בראווער הי"ו לנישואי בנו החתן חיים ארי' נ"י - עב"ג בת הר"ר יואל גרינפעלד הי"ו (בר אלכסנדר)	הר"ר ארי' אשר שטעסל הי"ו לנישואי בנו החתן אברהם יוסף נ"י - עב"ג בת הר"ר יואל טירנויער הי"ו (בר משה בעניין)
הר"ר נפתלי וויינשטאק הי"ו להולדת בנו בכורו למזל טוב יובה להבנים בכוריו של אברהם אבינו בעתו ובכוננו ולגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים	הר"ר יוסף אשר פריינד הי"ו לנישואי בתו - עב"ג החתן יחזקאל שרגא נ"י בן הר"ר יואל לאנדא הי"ו (בר חיים)

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיזכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• יהם יעלו לזכרון •

האי גאון וצדיק חסידא ופרישא, לוחם מלחמות ה', העמיד תלמידים לאלפים, מרא דארעא דישראל בקש"ת רבי משה ארי' זצוק"ל פריינד בן הגאון הצדיק רבי ישראל זצוק"ל אב"ד הוניאד בעמח"ס "עמרת יהושע" - ראש ישיבת וכולל אברכים "ישב לב" דסאטמאר - רב ואב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א נפטר ביום כ' אלול תשנ"ו	הרה"ח מסר נפשו בארה"ב לשמירת התורה והשבת, גם ויתר על פרנסתו שלא להכשיל את הרבים במאבקות אסורות, וסיים הש"ס ג' פעמים והרבה פעמים משניות רבי יוסף ז"ל ראבינשטיין שו"ב בהאלמין - תלמיד בעל שבט סופר זצ"ל ב"ר שמואל הכהן ז"ל - נפטר כ"ג אלול תש"ו
האשה החשובה והצנועה, אשה חכמת לב, יראת ה' היא תתהלל, מרת חנה ע"ה שוויממער בת הרה"ח ר' יוסף זאב ז"ל מוויזקאפא אשת הרה"ח ר' אלטער ישכר בעריש ז"ל נפטרה כ' אלול תשע"ו	

הרה"ח
רבי אברהם שלום ז"ל
מאריקאוויטש
ב"ד צבי ז"ל
נפטר כ"א אלול תשע"ו

הרה"ח רבי
משה אפרים
ב"ד ארי' ז"ל
הערישקאוויטש

KolSatmar.com

א

קושיית ודקדוקים בפרשת פיבורים

וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה, וִירְשָׁתָהּ וִישְׁבָּתָהּ בָּהּ. [וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה וּגְרָו*].

ב

קושיא א

להבין כוונת ויתור תיבת 'וְהָיָה' כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ

לאמיר זען.

א) איך האָב שוין געשמועסט* פון דער קשׂא וואָס זיי פרעגן, וואָס איז דער 'וְהָיָה'. [והרי] אסאך מאל אין די תורה הקדושה שטייט [רק] כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ, כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ, [און] ס'שטייט נישט 'וְהָיָה'. [דמובן מאליו כי] נו אודאי וועט עס זיין, [און] ס'איז איבעריג דער 'וְהָיָה'.

ג

קושיא ב

למה הוצרך לומר כאן אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ, דהלא ידוע זה כבר מכמה פסוקים

ב) ווידעראום [מה שנאמר] אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ, [הוא מיותר. והגם] איבעראל שטייט דאָךְ אזוי געוויינטליך, [אבל באמת בכל מקום קשה] וואָס דארף ער אלץ דערציילן [אז] הָשֵׁם יִתְבָּרַךְ האָט עס געגעבן, ווער דען, מ'ווייסט דאָךְ ווער ס'האָט געגעבן אָרץ יִשְׂרָאֵל, [שהיא] הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ.

ד

קושיא ג

וביותר יוקשה בכאן שכפל לומר לשון זה ב' פעמים, בפסוק ראשון ובפסוק שני

ג) נאָר [כאן קשה יותר, ווייל] ס'שטייט עפעס דאָ טאַפלט, כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה, שטייט דאָךְ שוין [איין מאל], און תיכף דאָ אין צווייטן פסוק וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית [כל] פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְּיָא מֵאֲרֶצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ, שטייט נאָכאַמאל, [און] צוויי מאל איז דאָךְ שוין אודאי [מיותר], דארף דאָךְ [דאָס זיכער] האָבן פֶּשֶׁט, [אז] תִּיכָף [נאָכדעם, כופל לומר כן שנית, והרי] מ'ווייסט דאָךְ, דאָס גייט דאָךְ ארויף אויף דעם [על הראשון, שכבר אמר שם] כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ [אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ], דער בורא כל עולמים האָט געגעבן בכלל, און ממילא איז דאָךְ [מאליו מובן בפסוק השני דמיירי מן] אֲרֶצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ [נָתַן לָךְ], וואָס דארף שטיין איינס נאָךְ דאָס אַנדערע צוויי מאל, דאָס דארף פֶּשֶׁט.

ה

קושיא ד

ועוד שינוי יש כאן, במה שהוסיף בפסוק ראשון לומר גם תיבת 'נַחֲלָה', וצריך מעם

ד) נאָךְ איז דאָ אַ שינוי וואָס ס'שטייט דאָ מער ווי איבעראל. איבעראל שטייט [רק] הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ, [און] כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ. און אזוי איז דאָ דאָרט ביי אַ [מינוי] מָלָךְ [שטייט] (שופטים יז, יד) כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ, און ביי

* בסעודת ליל שב"ק כי תבוא תשכ"ז. ונדפס בדברי יואל בפרשתן (עמוד קעד, ובתניינא עמוד שנו).

שמיטה (שטייט) (בהר כה, ב) **כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ** וְאֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם, וְכֵן] בִּי עוֹמֵר שְׁטִיט (אמור כג, י) **אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נֹתֵן לָכֶם**, וְלֹא כְּתִיב בְּכָל אֵלּוּ גַם תִּיכֶת 'נְחֻלָּה'. מה שאין כן] **דָּא שְׁטִיט** (אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נֹתֵן לָךְ) 'נְחֻלָּה', (זאגט ער) נאָךְ אַ וואָרט צי, (אז) הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הָאֵט דִּיר געגעבן פֿאַר אַ נְחֻלָּה.

(והלל) אין די תורה הקדושה איז דאָךְ נישטאָ קיין איבעריגע ווערטער, נו אודאי אַז דער בורא כל עולמים האָט עס געגעבן האָט מען עס געגעבן (לנחלה). וואָס איז דער (יתור אומרו) נְחֻלָּה, (וואָס) ס'שטייט דאָ מער ווי ערגעץ אַנדערש.

קושיא ו

בבעל הטורים דקדק לדרוש סמוכין, מפסוק וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ, לפרשת מַחֲיִית עִמְלָק דלעיל מיניה (ו) דער בעל הטורים - כ'האָב שוין נעכטן נאָכט" אויך גערעדט פון דעם בעל הטורים - (ער) זאָגט עפסעס², אַז פון ביכורים דר'ש'נט מען סְמוּכִים (לפרשה שלפניה). די פרשה פון כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ איז סמוכים צו (פרשת) מַחֲיִית עִמְלָק (שכסוף כי תצא), תְּמַחָה (אֶת) זִכְרַת עִמְלָק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשָּׁכַח.

י"א

והוא מפרש דבא לומר כי תיכף בכניסתן שנצטוו למחות זכר עמלק מיד בכניסתן לארץ. אבל פירוש זה קשה שהרי ציווי זה אינו תיכף בכניסתן, אלא לאחר שיעמידו להם מלך (והוא מפרש כי) ער מיינט [צו זאָגן], אַז דו וועסט קומען קיין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, זאָל מען תִּיכָף מוֹחֶה זֵיין עִמְלָק'ן.

[אָבער] ס'איז אויכעט שווער, דאָס איז דאָךְ נישט 'תִּיכָף'. פֿאַרקערט, ס'מוז קודם זיין אַ מֶלֶךְ³, מ'האָט דאָךְ הערשט געהייסן [אויף] שפּעטער [למחות זכר עמלק, לאחר שכבר יהיה להם מלך].

י"ב

קושיא ז

ובספר חרדים מפרש הסמיכות, כי בכל פעם שרוצים לבא לארץ ישראל, עמלק והם"מ מודמן שם לעכבם. וכתב שכן הוא גם עתה בגלות זה

אויף דעם סְמִיכוּת זאָגן זיי אַלע [מפרשים פּשְׁטִים שונים, ובתוכם] דער אברבנאל⁴.

² בבעל הטורים (כו, א): כתיב לעיל מיניה (כה, יט) תְּמַחָה אֶת זִכְרַת עִמְלָק, וסמך ליה וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ. שנצטוו למחות זכר עמלק, מיד בכניסתן לארץ. ועל זה רצה לעכב באתן, שהוא הגיד למלך מצרים כִּי בָרַח הָעָם (בשלה יד, ה), וכן הגיד ללבן כִּי בָרַח עֲקֵב (ויצא לא, כב). ועל כן סמך לו פרשת ביכורים שמזכיר בה אֶרְמִי אֲבִד אֲבִי.

³ כמבואר בגמרא סנהדרין (כ:): תניא רבי יוסי אומר, שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה. ואיני יודע איזה מהן תחילה, כשהוא אומר (בשלה יז, טז) כִּי יָד עַל כַּס קָה מִלְחָמָה לָהּ, עִמְלָק, הוּא אומר להעמיד להם מלך תחילה, ואין כסא אלא מלך, שנאמר (דברי הימים א' כט, כג) וַיָּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כַּסֵּא ה' לְמֶלֶךְ. ועדיין איני יודע אם לבנות להם בית הבחירה תחלה, או להכרית זרעו של עמלק תחלה, כשהוא אומר (ראה יב, יא) וְהָיִיתָ לָכֶם מֶלֶךְ אֲבִיכֶם וגו' וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' וגו', הוּא אומר להכרית זרעו של עמלק תחלה. וכן בדור הוא אומר (שם ב' ז, א-ב) וְהָיָה כִּי יָשֶׁב הַמֶּלֶךְ דָּוִד בְּבֵיתוֹ וְהָיִיתָ לוֹ מִסְבִּיב וְכָתִיב וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן הַנָּבִיא רָאֵה נָא אֲנִכִּי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וגו'. וברמב"ם (מלכים א, ב): מיניו מלך קודם למלחמת עמלק, שנאמר (שמואל א' טו, א-ג) אֲתִי שָׁלַח ה' לְמִשְׁחָךְ לְמֶלֶךְ, עֲתָה לָךְ וְהִכִּיתָ אֶת עִמְלָק. והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית, שנאמר וְהָיָה כִּי יָשֶׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וְהָיִיתָ לוֹ מִסְבִּיב מִקֵּץ אֲבִיכִי, וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן הַנָּבִיא אֲנִכִּי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וגו'.

⁴ בפירוש האברבנאל על התורה (ריש פרשתן, בתחת התיירוצים): וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וכו'. אחרי שזכר בפרשה של מעלה שיזכרו רשעת עמלק ואשר הרע עמהם, כדי להשיב גמולו בראשו, זָכַר כֵּן שֶׁגַם כֵּן יִזְכְּרוּ הַטּוֹבוֹת

יג

און דער חרדים^ה, איז אויך אַ פּלאַ, [מה שדורש] דאָס סְמִיכוֹת דאָ [פון] די פרשה.
ער זאָגט, אַז ווען פֿי תבוא אֶל הָאָרֶץ, זעט מען איז דאָס ערשטע געקומען עמלק
[לעמוד נגד], ער איז געשטאַנען אין וועג ווען מ'האָט געוואָלט גיין [לארץ ישראל].
זאָגט ער [אז] מ'זעט [אפילו] בְּגִלּוֹת אוֹיכֶעט, ווען מ'וויל גיין קיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, איז
זיך מ'זדמן דער ס"מ.
זאָגט ער [דערויף] יֵרָא ה' וְיִשְׁפֹּט.
אַזוי זאָגט דער חרדים.

יד

[נאָר] וואָס ער מיינט [דערמיט, מיט] וואָס ער איז זיך מ'זדמן, וואָס ער טוט, דאָס
זאָגט ער שוין נישט^ה.

שקבלו המה מהשי"ת, כעל כל אשר גמלם ורב טוב לבית ישראל, ולהודות לשמו עליו יביאו לבית מקדשו
הביכורים כמו שזכיר, וכדי להבדיל בין האור ובין החשך, ראה מסדר הסדרים בתורת האלקים לעשות התחלת
הסדר מהמצוה הזאת, להבדילה מפרשת עמלק. ○ ורבי אברהם (אבן עזרא, ריש פרשתן) כתב בטעם הסמיכות, שלפי
שכתוב בענין עמלק וְהָיָה בְּהִנָּחֵם ה' אֶלְעִיָּהּ לָךְ, זָכָר כֵּאֵן מִצּוֹת שֶׁהֵם קוֹדֵם הַמְנוּחָה מִהַמְלַחמֹת, וְהֵם הַבִּיאֹת
הביכורים והמעשר, וכתובת התורה על האבנים, ובנין המזבח, הברכה והקללה על שני ההרים.

^ה בספר חרדים (מצות התלויות בארץ, פרק ב. ובדפוס"ח פרק נט): וזהו טעם סמיכת פרשת עמלק, וביאת ארץ ישראל
בפרשת כי תבא, כמו שאמר ד"ל (ברכות ה.) ג' מתנות נתן הקב"ה לישראל, ולא נתנן אלא על ידי יסורין, ואילו הן
תורה וארץ ישראל ועולם הבא. וכי היכי דביאיה ראשונה בא עמלק, הכי נמי בקיבוץ גלויות, כשרוצים לבא
לארץ ישראל, עמלק מזדמן להם בדרך, וכאשר עינינו רואות היום תמיד, יֵרָא ה' וְיִשְׁפֹּט.

¹ וז"ל רבינו בענין זה בוינאל משה (ב, קמה): וכבר כתבתי בזה [כין] כידוע שְׁכַל דברי חכמים שהאריכו בדבריהם
הקדושים לזרז את בני ישראל ולהלהיב את הלבבות [בענין ארץ ישראל], לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע ולפי
דורם, שרצו לחזק הלבבות, למען יוכלו עמוד להתגבר נגד יצרא בישא השולטת בעולם, ולכן דברו בכל
הדורות נגד אותו יצר הרע השולט אז בדורם. ○ ובדורות הקודמים, טרם שהתחדש הס"מ בטומאת הציונות
רח"ל, לא היה שום יצר הרע ליסע לארץ ישראל, אלא אדרבא היה אז דרכו של היצר הרע למנוע אף היחידים
שצריכים ליסע לארץ ישראל, להכביד עליהם במניעות קשות. ○ כמו שכתב החרדים בפרק ב' ממצות ל"ת
התלוים בא"י, וזה לשונו שם באמצע דבריו, וזהו טעם סמיכת פרשת עמלק וביאת א"י וכו', וכי היכא דביאיה
ראשונה בא עמלק, הכי נמי בקיבוץ גלויות כשרוצים לבוא לארץ ישראל, עמלק מזדמן להם בדרך, וכאשר עינינו
רואות היום תמיד, יֵרָא ה' וישפוט, עכ"ל. ○ הנה מה שכתב בימינו שענינינו רואות שעמלק מזדמן להרוצים לבוא
לא"י, הנה בימינו כבר היו האומות מעורבים ולא נודע מי המה זרע עמלק [וא"כ אין כוונתו על האומה עמלק],
אלא שהערב רב שבארצות כוזר הק' פרשת בראשית (דף כה.) ע"ש בהם עמלקים, וכמו שכתבו בזה
[דהכוונה] יען שנשמתם הוא מזרע עמלק, ולכן אמר שעמלק מזדמן להם, המה רשעי הדור שלוחי הס"מ רחמנא
ליצול. והיה אָז זה דרכו של היצר הרע למנוע הכל מארץ ישראל, ולכן ראוי הצדיקים הלוחמים עם היצר הרע,
לְדַבֵּר הַיָּפֶן דְּבָרָיו, להלהיב הלבבות לארץ ישראל, ואף על פי כן היו זהירים להביא קצת גם מה שצריך לדורינו,
כאשר העתקתי דבריהם למעלה [שאין זה אלא אלא לירא ה' באמת המכוונים לשם שמים], אבל עיקר דבריהם היה אָז
נגד היצר הרע ששלט בדורם. ○ אבל עכשיו בעוה"ר נהפוך הוא, כי העמלקים התיישבו בארץ ישראל, וחץ
שחוט לשונם לסמות עיני כל ישראל להיות נגרים אחריהם בכת מרשע ישוב ארץ ישראל, והבערה ללהב יצאה
בהתגברות היצר הרע ליסע לארץ ישראל, ליפול ברשתם. ואין ספק שאילו היו הצדיקים הקודמים בזמנינו, היו
מדברים באופן אחר ממה שדיברו בדורם, וכמו שהבאתי על זה מאמר הש"ס בבבא מציעא דף ל"ג, שהקשה
סתירה בשני מימרות בענין לימוד משנה וגמרא, והתירוץ הוא שמחמת שינוי הדור הוצרכו לְדַבֵּר בלשון אחר.

ולפי מצב דורינו מובן עוד סמיכת פרשת עמלק וביאת ארץ ישראל, דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא עד
סוף כל הדורות, וְרָמַז לנו שעוד יהיה זמן אשר עמלק ישתמש בביאת ארץ ישראל. ○ וגם כי באמת אחר החבלי
המשיח הנוראות שסבלו ישראל עכשיו בעוה"ר, הגיע עת דודים וְהָיָנוּ זֹכִים לביאת משיח, וְהָיָנוּ עוֹלִים עִם כָּל
ישראל ביחד בשמחה לארצינו. אבל בעוה"ר עמלק הזדמן לחטוף מלכות המינות רחמנא ליצול, ודין גרמא
התעכבות הגאולה, עד יסקיף ה' וירא בעניינו ולחצינו. ואם כן ביאתם לארץ ישראל הוא המעכבת את ביאתם
של כל ישראל לארץ ישראל עם מלך המשיח, וזה סמיכת הפרשיות של עמלק לביאת הארץ. והשי"ת ירחם
וצילינו חוש מהר מסטרא בישא של הס"מ וחילולתיו. ○ ובמדבר פרשת שמ"י (תורת כהנים, וילקוט שמעוני רמז
תקצא) על הכתוב (ט, ו) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשֶׂה, אמרו אותו יצר הרע תעבירו מלבבכם. ונתקשו כולם על
הלשון אותו יצר הרע, כמראה עליו באצבע, ולא סגי ליה למימר סתם, יצר הרע תעבירו מלבבכם. אבל האמת

טו

(ז) על כל פנים דאָס איז אַ סְמִיכוּת [שסמכה התורה אלו הב' פרשיות כוונה, כמו שדרשוהו הקדמונים]. דאָס דאַרף אַלעס פֿשט [להבין ענין הסמיכות גם לפי טעם החרדים].

טז

קושיא ח

בספרי דרשו בפסוק וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ, עֲשֵׂה מִצְוָה זוֹ הָאֲמֹרָה בְּעֵינֶיךָ, שְׁבִשְׁבִילָהּ תִּכְנֶס לָאָרֶץ. והקשה הפנים יפות, דהלא ביכורים אינו נוהג אלא לאחר ירושה וישיבה, ואם כן בשעת קיום מצוה זו כבר נכנסו לארץ

ווידעראום [יש להבין] דער ספרי וואָס כ'האָב געשמועסט נעכטן^א. [וואָס] דער ספרי זאָגט, עֲשֵׂה מִצְוָה זוֹ הָאֲמֹרָה בְּעֵינֶיךָ, עֲשֵׂה מִצְוָה זוֹ שְׁבִשְׁבִילָהּ תִּכְנֶס לָאָרֶץ.

(ח) ס'איז דאָךְ שוין ידוע די קשׂיא מ'פרעגט [דערויף], דער הפלאה"א און אַנדערע מפרשים. [דהתינח] ביי תְּפִלִּין און פֶּטֶר חֲמֹר זאָגט די גמרא^ב [עֲשֵׂה] מִצְוָה זוֹ שְׁבִשְׁבִילָהּ תִּכְנֶס לָאָרֶץ, [ווייל תפילין] דאָס האָט מען דאָךְ געלייגט [שוין פון] פריער, [ונכבר הקדימו במדבר] די מצוה מקיים צו זיין.

אַבער די מִצְוָה [פון ביכורים] איז דאָךְ [נוהג] הערשט לֵאחֲרֵי יְרוּשָׁה וְיִשְׁבִּיבָה, מ'מוז דאָךְ 'קודם' קומען [ליכנס לארץ, ואם כן] וואָס זאָגט ער בשבילה 'תיכנס' לארץ.

יז

[איין] אויכעט דער זית רענן^א דאָרט [בפרשת שופטים]^ב נייט זיך צו זאָגן [פֿשט לתרץ זאת], אַז דורך דעם ווייל מ'וועט ברענגען ביכורים [בעתיד, בזכות זה יכנסו מעיקרא].

אַבער דער [לשון] 'עֲשֵׂה' מִצְוָה זוֹ, איז דאָךְ אָבִיסל שווער דאָס לשון. 'עֲשֵׂה' מִצְוָה זוֹ קוקט דאָךְ אויס אַז מ'האַלט [נאָך] פאַר דער עֲשֵׂה.

יח

קושיא ט

מצינו בדברי המשנה במסכת ביכורים, שעשו עסק ושמחה גדולה בשעת הבאת הביכורים, גם לאורך כל הדרך, מה שלא מצינו כן במצות אחרות התלויות בביאת המקדש. וצריך טעם לזה מאי שנא במצוה זו שהיתה בשמחה גדולה כל כך

(ט) און מאי כָּל הָרָעָה הַזֶּה מִיט ביכורים. [והרי] ס'איז דאָ אַסאַךְ מִצְוֹת התלויות בארץ [ולא עשו כל כך עסק מזה כמו בביכורים].

הוא שצריך לראות בכל דור ודור איזה יצר הרע השולט אז, ודייקא 'אותו היצר הרע' צריך להעביר מן הלבבות, כי זה עיקר צורך ההתגברות, נגד היצר הרע המתגבר ומתחדש בעתו ובזמנו. והרחמן הוא ית"ש יצילנו על דבר כבוד שמו יתברך.

^א בספרי כאן [ריש פרשת], והובא גם בילקוט שמעוני (רמז תתקלח): כי תבא אֶל הָאָרֶץ, עֲשֵׂה מִצְוָה האמורה בענין, שבשכרה תיכנס לארץ.

^ב בפנים יפות [ריש פרשת]: וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ, בספרי עשה מצוה האמורה בענין, שבשכרה תכנס אל הארץ. לכאורה אינו מובן. וכהאי לישנא איתא בקידושין (לו:): גבי תפילין ופטר חמור, עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ, [ושם נִיחָא] שנתחייבו בתפילין ופטר חמור בְּמִדְבָּר, שבזכותם נכנסו לארץ, אבל גבי 'ביכורים' לא נתחייבו אלא לֵאחֲרֵי יְרוּשָׁה וְיִשְׁבִּיבָה, לא שייך 'שבשכרה תכנס לארץ', שהרי כבר נכנסו.

^ג בגמרא קידושין (לו:): ביאה דכתב רחמנא גבי תפילין ופטר חמור, למא לי [פי'] דהלא הם חובת הגוף, ולא חובת קרקע, ואם כן נוהגים גם בחוץ לארץ, ולמה נזכר שם ביאת הארץ. ההוא מיבעי ליה לכדתנא דבי ר' ישמעאל, עֲשֵׂה מִצְוָה זוֹ שְׁבִשְׁבִילָהּ תִּכְנֶס לָאָרֶץ.

^ד כמבואר בגמרא קידושין (סו). וכדכתיב בה (כו, א) וְהָיָה כִּי תָבֹא וגו' וִירְשָׁתָהּ וְיִשְׁבַּתָּ בָּהּ. ופירש רש"י: מגיד שלא נתחייבו בביכורים עד שכבשו את הארץ וחלקוה.

^ה דכלשון הספרי וילקוט שמעוני כאן במצות ביכורים, כן איתא גם בספרי ובילקוט (רמז תתקיב) פרשת שופטים במצות מיניו המלך. ושם כתב בזית רענן (אבות כא) וז"ל: בשכר שתעשה מצוה זאת, הקב"ה מכניסך לארץ.

^ז וכמו שכבר הזכיר רבינו דברי הזית רענן אלו, בס"ג שופטים תשכ"ז [לשון קדשו רעט ח"ב, אות צח].

[דהנה] לְאָמִיר זַען, דִּי גאַנצע פרשה דאָ פֿון [הַבָּאֵת] בִּיכּוּרִים, [און דער] וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ, דִּי 'קְרִיאָה'. [לויט ווי] מ'זעט דאָ [ווען] מ'קוקט אַרײַן אין די משנה אין מסכת ביכּוּרִים^ז, [זעט מען] ס'איז אַנדערש ווי אַלע מַצּוֹת, אַנדערש פֿון אַסאַך מַצּוֹת הַתְּלוּיֹת בְּאַרְץ.

יט

טאַקע דערנעבן אין שְׂכִינּוֹת דאָ אָט [בתורה] אײַנס נעבן דעם אַנדערע, [איז דער] סְמִיכּוֹת [לביכּורים, מצות] מַעֲשֶׂר, ווען מ'האַט אַרױפּגעברענגט מַעֲשֶׂר [שני לירושלים, וגם בזה היו 'קורין' וידוי מעשר] בְּעֶרְתִּי הַקֶּדֶשׁ מִן הַבֵּית, [און] מ'האַט געברויכט 'אַרױפּברענגען' מַעֲשֶׂר שְׁנִי, [ולא מצינו שיעשו עסק גדול מזה גם 'על הדרך'].
און [וכן במצות] עֲלִיתָ רְגֵלִים, מ'איז געגאַנגען [און] מ'האַט עוֹלָה רְגֵל געווען יעדעס יאָר אין בית המקדש, אַלע רְגֵלִים.
[און] אין ערעגן געפֿינט מען נישט [מ'זאָל מאַכן] אַזאַין עֶסֶק, ווי ביי ביכּורים.

כ

[אָבער ביי] בִּיכּוּרִים [שטייט] אין די משנה^י, דִּי גרױסע שְׂמִחָה אויפֿן 'גאַנצן וועג', הַחֲלִיל - כָּלִי זָמֵר - הַחֲלִיל מִכָּה לַפְּנִיָּהם, [און] מ'איז זיך צוואַנגעקומען אין אַלע שטעט, און מ'האַט געזאָגט שְׂמִחָתִי בְּאֻמִּים [לִי] בֵּית ה' נִלָּה, הַלְלוּ קֵל בְּקִדְשׁוֹ^י, רעכנט ער אויס וואָס מ'האַט געזאָגט [אפֿילו] 'אויפֿן וועג' די זְמִירוֹת.
מ'איז אַהֲיִן געגאַנגען, און מ'האַט עס אַלײַן געטראָגן בְּשִׁיר, [און] דִּי לױים האָבן געזאָגט [תהלים ל, א-ב] אֲרֹמֶמְךָ ה' כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שְׂמִחָתִי אִיבִי לִי, מִזְמֹר שִׁיר חֲנֻכַּת [הַבֵּית] הָאֵט מען געזינגען.

כא

קושיא י

גם מבואר כמשנה שהיו מזמרים מזמור שיר חֲנֻכַּת הַבֵּית, בשעה שהביאו הביכורים. ויש להבין שייכות מצות ביכורים לענין שיר חנוכת הבית
(י) דאָרטן אין די מפרשי המשנה האָב איך געזען אויפֿן דעם פֿרט [של אמירת מזמור שיר חֲנֻכַּת הַבֵּית].
דער [בעל] משנה אחרונה^{טו} זאָגט, לֹא אַתְּפַרְשׁ פֿאַרװאָס הָאֵט מען געזאָגט דעם

^ז במשנה ביכורים (ג, ב-ד): כיצד מעלין את הביכורים, כל העירות שבמעמד, מתכנסות לעיר של מעמד, ולניין ברחובת של עיר, ולא היו נכנסין לבתים. ולמשכים היה המנהג אומר קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלקינו. ◦ הקרובים מביאים התאנים והענבים, והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים. והשור הולך לפניהם, וקרניו מצפות זהב, וצטרה של זית בראשו. החליל מכה לפניהם, עד שמגיעים קרוב לירושלים. הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפניהם ועטרו את בכוריהם, הפחות, הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם. לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים, וכל בעלי אמוניות שבירושלים עומדים לפניהם ושואלין בשלומם, אחינו אנשי המקום פלוני, באתם לשלום. ◦ החליל מכה לפניהם עד שמגיעין להר הבית. הגיעו להר הבית, אפלו אגריפס המלך נוטל הסל על כתפו ונכנס, עד שמגיע לעזרה. הגיע לעזרה ודברו הלוים בשיר, אֲרֹמֶמְךָ ה' כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שְׂמִחָתִי אִיבִי לִי (תהלים ל, ב).

^י כן הוא בירושלמי שם (ה"ב, דף יא.): בדרך היו אומרים שְׂמִחָתִי בְּאֻמִּים לִי בֵּית ה' נִלָּה (תהלים קכב, א). בירושלים היו אומרים עמדות היו רגלינו בשְׂעָרֵי יְרוּשָׁלַיִם (שם, ב). בהר הבית היו אומרים הַלְלוּקָה הַלְלוּ קֵל בְּקִדְשׁוֹ וגו' (תהלים קג, א). בעזרה היו אומרים כל הַנְּשָׁמָה תִּהְיֶה קָה הַלְלוּקָה (שם, ז). [וכן הובא זה בפי' הברטנורא שם, וברמב"ם (ביכורים ד, טז)].

^{טו} על סדר טהרות, בפרושו משנה ראשונה על סדר זרעים (ביכורים ג, ד): [נדברו הלוים] בְּשִׁיר, אֲרֹמֶמְךָ ה'. ולא איתפרש מה ענין שיר זה לביכורים. ונראה דכלפי שבידוי של הביכורים אומר אַרְמִי אֶבֶד אֶבִּי וגו', אומרים גם כן שיר זה ולא שְׂמִחָתִי אִיבִי לִי, שהציל את אבינו מיד לבן אויבו.

שיר אַרוממק'ה' פי דליתני, [דלכאורה] וואו קומט דאָס צו דעם. [ומתרץ בדוחק].

כב

[און] דער מלאכת שלמה^{טז} זאָגט עפעס, ווייל דער שיר גייט דאָך אַרויף אויפן בית המקדש, [וכיוון שהיה שם קיבוץ רבים וכנופיא גדולה] זעט עס עפעס אויס ווי אַ חֲנֻכַּת הַבֵּית, [ולכן משוררין] מְזֻמּוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבֵּית, [וואָס] ביי חֲנֻכַּת הַבֵּית האָט מען געזאָגט אַרוממק'גו', 'דעם' זָמַר. האָט מען עס דעמאָלטס [ביי ביכורים] אויך געזאָגט.

כג

[אמנם לכאורה] ס'איז נישט צו פאַרשטיין, עפעס יעדעס יאָר איז געווען אַ חֲנֻכַּת הַבֵּית? יעדעס יאָר ווען מ'איז געגאַנגען מיט ביכורים, איז עס אַ חֲנֻכַּת הַבֵּית?

כד

- און דעם גאַנצן זָמַר אפילו ביי חֲנֻכַּת הַבֵּית דאָרט אויכעט, פלאָגט מען זיך אויך" פאַרוואָס מ'האָט געזאָגט דעם אַרוממק'ה' פי דליתני ולא שִׁמְחָתָ אִיבִי לִי גָאָר ביי אַ חֲנֻכַּת הַבֵּית. דאָס אַליין איז אויך אַ פֶּלֶא.

כה

דער זיידע זכרוננו לברכה אין תְּהִלֵּימ'לי"ח זאָגט ער, ווייל פֶּל הַקּוֹבֵעַ מְקוֹם לְתַפְּלוֹתוֹ איז אויבִּי נופֶּלִין לְפָנָיו [ברכות ז:], [און] ס'איז דאָךְ אַ קְבִיעוּת מְקוֹם דאָס בית המקדש, איבערדעם האָט מען געזאָגט וְלֹא שִׁמְחָתָ אִיבִי לִי. ער זאָגט עפעס דאָרט .. אין תפלה למשה.

כו

אַבער על כל פנים נישט קיין נפקא מינה [בטעם ששייך שיר זה אצל חנוכת הבית, אבל בכל אופן] דעם האָט מען שוין געזאָגט ביי אַ חֲנֻכַּת הַבֵּית, דאָס ווייסט מען שוין, [וכדכתיב ביה] מְזֻמּוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבֵּית. [אַבער] וואו קומט דאָס עפעס צו ביכורים.

^{טז} במלאכת שלמה (שם): אַרוממק'ה' פי דליתני. משום דבכינופיא גדולה נעשו, דלכך תקנו שיהו באין אל עירו של מעמד, כדי שיהו מתקבצין שם רבים, ודמי לחנוכת הבית.

^י בדברי המפרשים, עיין באבן עזרא ורד"ק בתהלים שם.

^{י"ב} בתפלה למשה (ריש מזמור ל'): מְזֻמּוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבֵּית לְדוֹד, אַרוממק'גו'. להבין איך שייך זה לחנוכת הבית, כי דליתני שייך היה לומר בעת שנעשה מלך, וְלֹא שִׁמְחָתָ אִיבִי לִי שייך היה לומר בעת שניצל מיד אויבים. וגם מה הוא אַרוממק'גו'. ○ והנראה לי וכו' [ענין שם באורך הקדמתו]. ונקדים עוד דאמרו רז"ל (ברכות ז:) כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו, ופירש"י כדרך שהיה עוזר לאברהם, ולא עוד אלא (שם ז:) שאויביו נופלים לפניו תחתיו, שנאמר וְשָׁכַן תַּחְתָּיו וגו'. והנה מובן, דכבר אמרו (שם ז.) דהקב"ה מצוי בבית הכנסת, והנה כשקובע מקום [לתפלה] הוי כמו בית הכנסת, וה' מצוי עמו. והנה נאמר באברהם (לך טו, ה) הִבֵּט נָא הַשָּׁמַיִם, ואמרו רז"ל (בראשית רבה מד, יב) מלמד שהגביהו הקב"ה למעלה מכיפת הרקיע, דאין הבטה אלא מלמעלה למטה. ומובן, דבשביל שהיה ה' עמו, הוגבה למעלה מכיפת הרקיע, שלא ישלוט בו מערכת הכוכבים ומסילותם, כי כאשר ידבק החלק בכל, הוא מושל בכל והוא למעלה מהכל. ולכך כל הקובע מקום וכו', השם מצוי עמו, השי"ת [בעזרו] כדרך שהיה עוזר לאברהם שהוגבה למעלה. והנה כתיב (עקב ט, א) כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא הָעֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא יִשְׁמְדֶם [והוא יְכַנִּיעֶם, ולכך אויביו נופלים תחתיו. ○ ואם כן זה שאויביו נופלים תחתיו והוגבה למעלה, זה לאות שה' עמו, ואם כן רשאי לרומם למעלה מהשגתו וכו'. ועל פי זה יתבאר מְזֻמּוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבֵּית וגו', שקבע מקום. אַרוממק'ה', דעכשיו יש לי רשות לרוממך כנ"ל, כדרך שהיה עוזר לאברהם. וגם וְלֹא שִׁמְחָתָ אִיבִי לִי, כמו שאמרו רז"ל בהקובע מקום, דאויביו נופלים תחתיו, ואם כן זה לאות שהשי"ת עמו, אם כן יש לי רשות לרומם. והבן זה כי נכון הוא בס"ד.

כו

המשך קושיא ט

ט) און [בעיקר] מאי כל הרעש הזה, ווען מ'האט גענומען ביכורים [און] מ'האט געטרעגן מ'איז געגאנגען אין בית המקדש, און מ'האט געברענגט א מתנה פארן כהן^ט.

[ומאי שנא ממה שמצינו] ווען מ'האט געברענגט קרבנות, און מעשר שני, ווען מ'האט עולה ורגלים געווען האט מען דאך [אויך] געברענגט [קרבן] חגיגת הרגל, מיט שלמים [של שמחה, ובחג הפסח] ווען מ'איז געגאנגען שחטן דעם קרבן פסח, איז דאס אלעס נישט געווען, ס'איז נישט געווען [כל העסק והשיר שהיה בביכורים].

דארט אליין איז [טאקע] געווען א שמחה, 'אין' בית המקדש, לויים ברוכנס וישראל במעמדם. אבער דער גאנצער וועג, דעם גאנצן רעש וואס די משנה רעכנט אויס, איז נישטא נאר ביי דעם איינעם, ביי דער איינער מצוה, ביי דער איינער עליה [למקום המקדש], ווען מ'האט געברענגט ביכורים.

עפעס א שטיקל הסבר, ברויך עס צו האבן [מאי שנא בביכורים].

נו

ישוב הקשיות

נאר לאמיר צוקומען צום ענין, צום גאנצן ענין.

נז

הקדמה לקושיא כח

קודם, איך האב שוין אמאל געזאגט² - דאכט זיך מיר - כעין זה, קודם אין דער התחלה [נקדים עוד קושיא וואס] מ'פרעגט א סתירה אינעם רמב"ם. דער משנה למלך³ פרעגט [עס].

נח

בהלכות ביכורים פסק הרמב"ם דגם הגר מביא וקורא מקרא ביכורים, אף שנאמר בה 'לאבותינו', כי אברהם היה אב לכל העולם כשנכנסין תחת כנפי השכינה

[דהנה] דער רמב"ם פסק'נט אין פרק ד' מהלכות ביכורים^{3א}, א גר קען אויך זאגן און ברענגען, זיין א מביא וקורא. [ווייל אויך] ער קען זאגן שנתת לאבותינו. פארוואס, ווייל אברהם אבינו איז געווען אב המון גוים [לך י, ה] [שהוא אב לכל העולם]. ס'איז א פלוגתא דערין - א פלוגתת התנאים^{3ב}, - צי א גר קען זאגן לאבותינו. און דער רמב"ם איז מכריע [להלכה כמאן דאמר] אז יא.

^ט דביכורים הם אחד מכ"ד מתנות כהונה, וכדכתיב בפרשת קרח (יח, יג) בכורי כל אשר בארצם אשר יביאו לה' לח' יהיה, כל שהור בבייתך יאכלנו. ועיין בזה ברמב"ם (ביכורים א, א, ה).

² עיין קצת פרטים מדרוש דלהלן בס"ג כי תבוא תשט"ז (נדפס בלש"ק בחידושי תורה תשט"ז, ובדברי יואל תניינא עמוד שצח-שצט). ועוד קצת פרטים מזה בס"ג משפטים תשי"ז (לשון קדשו קונטרס רכו ח"ב, אות קמה-קנא).

^{3א} ברמב"ם (ביכורים ד, א): הגר מביא וקורא, שנאמר לאברהם אב המון גוים נתתיה, הרי הוא אב כל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי שכינה, ולאברהם היתה השבועה תחלה שיירשו בניו את הארץ. וכן כהנים ולוים מביאין וקורין, מפני שיש להן ערי מגרש.

^{3ב} דאיתא במשנה ביכורים (א, ד): אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו. ואם היתה אמו מישאל, מביא וקורא. וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו, אומר אלקי אבות

נט

אמנם בהלכות מעשר שני כתב הרמב"ם דאין הגר קורא וידוי מעשר, לפי שאין לגרים חלק בארץ, ואינו יכול לומר הַאֲדָמָה אֲשֶׁר נִתְּנָה לָנוּ. ולפי זה הקשה במשנה למלך, דאם כן האך כתב הרמב"ם דגר קורא מקרא ביכורים, והרי גם בביכורים מוזכרים מה שנתן לנו את הארץ

פרעגט ער אָבער אַ סְתִיפָה [דערויף] דער משנה למלך^{כב}.

[דהגם] ער קען זאָגן לַאֲבוֹתֵינוּ, אָבער מֵאַרְצָךְ קען ער נישט זאָגן, ווייל גִּרִּים האָבן נישט קיין חֶלֶק בְּאַרְצֵךְ, [ועס כל זה כתב הרמב"ם דהגר מביא וקורא מקרא ביכורים].

פרעגט ער אַ סְתִיפָה, [דהרי] אין סוף הלכות מעשר שני^{כד} זאָגט ער בְּפִרּוּשׁ [ברמב"ם, אַז] אַ גֵּר קען נישט זאָגן [וידוי מעשר], פֶּאֶרְוּוֹאָס, ווייל די גִּרִּים האָבן נישט גענומען קיין חֶלֶק בְּאַרְצֵךְ. [און] ער קען נישט זאָגן מֵאַדְמַתְךָ^{כה}, ווייל דעס האָט ער נישט, ער האָט נישט גענומען קיין חֶלֶק בְּאַרְצֵךְ.

[וקשה] וואָס איז דער חילוק [בין ביכורים למעשר שני, אַז] דאָ ביי בִּיכּוּרִים זאָגט ער [ברמב"ם, אַז] ער קען יאָ זאָגן [גם הגר].

ס

ותירין המהר"ם בן חביב, דשאני בביכורים שנאמר בה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבוֹתֵינוּ 'לֶחֶת' לָנוּ, דמורה גם לשון עתיד, וקאי על ירושת הארץ דלעתיד לבא, שאז שפיר יטלו גם הגרים חלק בארץ. משא"כ בידוי מעשר שנזכר בה נתינת הארץ בלשון עבר

זאָגט דער מהר"ם בן חביב - אין די הגהות משנה למלך^{כו} ברענגט ער צי דעם מהר"ם בן חביב, און ס'שטייט אין [ספרו] כּפּוֹת תּמּרִים אויכעט^{כז}, - אַז 'דאָס' איז דער חילוק.

ישראל. וכשהוא בבית הכנסת אומר אלקי אבותיכם. ואם היתה אמו מישראל אומר אלקי אבותינו. ועל זה אמרו בירושלמי שם (דף ג): תני בשם רבי יהודה, גר עצמו מביא וקורא, מה טעם, כי אב הָמוֹן גוֹיִם נִתְּנִיךְ, לשעבר היית אב לארם, ועכשיו מכאן ואילך אתה אב לכל הגוים. רבי יהושע בן לוי אמר הלכה כרבי יהודה, אתא עובדא קומי דרבי אבהו והורי כרבי יהודה.

^{כב} במשנה למלך על הרמב"ם (ביכורים, שם): הגר מביא וקורא כו'. תמיה לי, דאף שיכולין לומר 'לַאֲבוֹתֵינוּ', מכל מקום כיוון שלא נטלו חלק בארץ אינם יכולים לומר [וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת ראשית פְּרִי הָאֲדָמָה] 'אֲשֶׁר נִתְּנָה לִי', דומיא דאשה, וכהנים ולוים אינן קורין אלא מפני שיש להם ערי מגרש. ורבינו עצמו כתב בסוף הלכות מעשר שני (הובא להלן) דגרים אינן מְתוּנִים, מפני שאין להם חלק בארץ. ו עוד אני תמיה, למה פסק כדברי הירושלמי, מאחר דבפרק ג' דמכות (דף י"ט) קאמר רב אסי כיון דאיכא ביכורי הגר דבעי למימר אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ, ולא מצי אמר, היכי שביק תלמודא דידן ופסק כהירושלמי, וצ"ע. ועיין בשי למורא סימן נ"ד. ועי' במה שכתבו התוספות פרק הספינה (בבא בתרא דף פ"א ד"ה למעוטי) דפליגי על פסק רבינו, ועיין בחידושי הריטב"א והרשב"א שם.

^{כד} ברמב"ם (מעשר שני יא, יז): 'ישראל ומזורים מְתוּנִים [וידוי מעשר], אבל לא גרים ועבדים משוחררים, מפני שאין להם חלק בארץ, והרי הוא אומר וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִתְּנָה לָנוּ. כהנים ולוויים מְתוּנִים, שאע"פ שלא נטלו חלק בארץ, יש להם ערי מגרש.

^{כה} הכוונה על לשון הפסוק וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִתְּנָה לָנוּ, שבסוף וידוי מעשר.

^{כו} במשנה למלך שם, בהג"ה שבמסגרת: אמר המגיה (הוא רבי יעקב כולי זצ"ל, ב"ר מכיר זצ"ל חתנו של מהר"ם חביב בעל כפות תמרים. והוא בעל ילקוט מעם לועז, ססדר הוציא לאור את המשנה למלך והכניס בו הגהותיו, וכן ספרו פרשת דרכים, וכן הוציא לאור ספרי זקנו הכפות תמרים). עיין בספר שער אפרים. ומהר"ם י' חביב ז"ל תירץ, דהחילוק הוא משום דגבי ביכורים נקט קרא לישנא דלעתיד, דכתיב אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ 'לֶחֶת' לָנוּ, וכיון שכן, יכול הגר לומר כן, דאע"ג דלא נטלו חלק בארץ, מכל מקום לעתיד לבא יטלו הגרים נחלה בתוך בני ישראל, כמבואר ביחזקאל סוף סימן מ"ז (הובא להלן), וברבה קהלת (הובא להלן) [על] פסוק כל הנחלים הולכים אל הים (ז, ט). וטעמא דמילתא, דהגרים שנתגייירו בעוד ישראל בגלות, הם גירי צדק, ולא דמו לאותם גרים שנתגייירו כשיצאו ישראל ממצרים, דְּהֵיִינוּ בְרוּם המעלות, ולא היתה כוונתם לשמה, משום הכי אותם לא נטלו חלק בארץ. ו אבל גבי וידוי מעשר דכתיב אֲשֶׁר 'נִתְּנָה' לָנוּ ה' פֶּאֶשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ, אין הגר יכול לומר וידוי זה, כיון שלא נטל חלק בארץ, אלו דבריו ז"ל שמצאתי בכתב יד. שוב ראיתי שכתב כן בחידושי לפרק לולב הגזול בספר הנקרא כפות תמרים ועיין שם.

^{כז} בכפות תמרים על מסכת סוכה (דף לח. על חוס' ד"ה באמת): ואגב עיוני בזה ראיתי מה שהקשה בספר שי למורא

ווייל דאָ [בביכורים] שטייט הגדתי היום כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו 'לתת' לנו [דמורה גם לשון עתיד], ער האָט צוגעזאָגט מ'זעט געבן, דאָס איז טייטש אויף אייביג, אפילו אויף לעתיד. און לעתיד וועלן גרים [אויך] נעמען א חלק בארץ, אזוי שטייט כח.

[אמנם במעשר שני] דאָ זאָגט מען [ונאת האדמה] אָשר 'נתתה', ביי מעשׂר זאָגט מען 'נתתה', דו האָסט שוין געגעבן, גייט מען דאָך אויפן עבר, [והיינו] אויף היצטערט [בחילוק הארץ בימי יהושע], און 'היצטערט' האָבן גרים נישט קיין חלק בארץ. איבערדעם קאָן ער ביי מעשׂר שני 'נישט' זאָגן, און ביי ביכורים יאָ. אזוי זאָגט דער מהר"ם בן חביב.

סא

קושיא כח

אמנם אחי יש להבין הא גופא, למה בביכורים נאמר בלשון עתיד, ובמעשר בלשון עבר

כח) אָבער לכאורה דאָס אַליין ברויך מען דאָך פאַרשטיין, פאַרוואָס ביי ביכורים האָט מען געזאָגט על שם העתיד, און ביי מעשׂר נישט.

על הרמב"ם (סוף הלכות מעשר שני), דגבי וידוי מעשר כתב דגרים אין מתוודים מפני שאין להם חלק בארץ, ובהלכות בכורים כתב שהגר מביא וקורא, והאריך בקושיא זו ובתירוצה יע"ש. ○ ויראה לע"ד דיש הפרש בין וידוי מעשר למקרא ביכורים, דמקרא ביכורים אינו כתוב לשון עבר, כקרא וידוי מעשר שאומר נתתה לנו דהוא לשון עבר, אלא גבי מקרא ביכורים כתיב לשון עתיד, לתת לנו, ומצינו ביחזקאל סוף סימן מ"ז (הובא להלן) דגרים נוטלים חלק בארץ לעתיד לבא, וכן אמרו בריש מגילת קהלת [במדרש רבה] (הובא להלן) בפסוק פל הנחלים הליכים אל הים. אם כן אמור מעתה, גבי וידוי מעשר שמזכיר וידוי לשון עבר, את האדמה אשר נתתה לנו, אין יכולין להתודות, כיון שלא נטלו חלק בארץ. אמנם במקרא ביכורים שאומר לשון עתיד, באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו, יכול לומר כן, דכן היא האמת שנשבע ה' לאברהם שיטלו גם הגרים חלק בארץ, ויתקיים לעתיד לבא. ○ והטעם שבירושה ראשונה לא נטלו גרים, משום דליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, ואפילו טפלים מ'ישראל לא לקחו, דגזירת הכתוב היתה דליוצאי מצרים נתחלק הארץ בירושה ראשונה. אבל לעתיד לבא גרים וגם טפלים מ'ישראל לוקחים חלק בארץ, וכיון דבמקרא בכורים כתיב לשון עתיד, לכך הגר מביא וקורא. ○ (ואח"כ) [ונאע"פ] דכתיב נמי לשון עבר, ויבאנו אל המקום הזה ונתן לנו את הארץ, גם כתיב הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי, יש לומר כיון דנתתה זו אינה חשובה לשבועה, כההיא דמעשר שני דכתיב את האדמה אשר נתתה לנו 'כאשר נשבעת' וגו', לא אכפת לן, משום דהכא יש לפרש אשר נתת לי, דיהב לי וזו דבניה בהו, כמו שכתב בבבא בתרא בפרק הספינה דף פ"א. וכן ונתן לי, יש לפרש כן. אבל במעשר שני דכתיב אשר 'נתתה' לנו כאשר נשבעת, דהוא לשון עבר, וסמוך ליה כאשר נשבעת וגו', על כרחך לומר נתתה ממש, שנטל חלק בירושה אחת, וזה אינו יכול לומר הגר, כיון שלא נטל חלק בארץ בירושה ראשונה. ○ והא דכתיב גבי מקרא בכורים ארמי אבד אבי, דהיינו יעקב, וזה לכאורה לא שייך גבי גר, כמו שכתבו תוספות בהספינה דף פ"א (ד"ה למעוטי) בשם רבינו תם, הרי ר"י חולק עליו, וזה דעת רוב הפוסקים, כמו שכתוב באורח חיים סימן נ"ג (סעיף יט, ובטורי זבח ומגן אברהם שם) דגר אומר אלקי אבותינו, דכשם דאברהם הוא אב המון גוים, הכי נמי שאר האבות. גם לענין ברכת המזון נחבאר באורח חיים סימן קצ"ט (סעיף ד) דגר מוציא את הרבים יע"ש.

כ" בספר יחזקאל (מו, כא-כג): וְחִלַּקְתֶּם אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְכֶם לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. וְהָיָה תְּפִלּוֹ אוֹתָהּ בְּנִחְלָה לְכֶם וּלְהַגְרִים הַגָּרִים בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר הוֹלְדוּ בְּיָמֵי בְּתוֹכְכֶם, וְהָיָה לְכֶם אֶזְרוֹחַ בְּכֵי יִשְׂרָאֵל אֲתֶכֶם יִפְּלוּ בְּנִחְלָה בְּתוֹךְ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. וְהָיָה בְּשִׁבְטְךָ אֲשֶׁר גָּר הָגֵר אִתּוֹ, שָׁם תִּתְּנוּ נַחֲלָתוֹ נֶאֱמַר ה' אֱלֹהִים.

ובקבלת רבה (א, פסוק ז וז ט): כל הנחלים הליכים אל הים, כל הגרים אינן נכנסין אלא בישראל. והים איננו מלא, וישראל ממניין אינן חסרין לעולם, שנאמר (בלק כג, י) מי מנה יצק יעקב. שמא תאמר שכל מי שאינו מתגיייר בעולם הזה מתגיייר בעולם הבא, תלמוד לומר (ישעי נד, טו) הן גור וגור מכאן ואילך, אפס מאותי, הפסק מאתי. מאן גבי, מי גר אתך בעולם הזה, עליך יפול לעולם הבא. אמר ר' יוחנן, ולא עוד אלא במקום שהוא מתגיייר ממש הוא נטל חלקו, שנאמר (יחזקאל שם) וְהָיָה בְּשִׁבְטְךָ אֲשֶׁר גָּר הָגֵר וגו'.

ועיין בדברי יואל פינחס (עמוד קז, מדרשה בשבי"ק פינחס תשי"ב בבני ברק), שמביא דברי המדרש שלעתיד יתרחב ארץ ישראל פי כמה. ומביא שם דברי הפוסק ביחזקאל ודברי המשנה למלך (דלעיל דלעתיד יטלו גם הגרים חלק בארץ. ומפרש שם רבינו דאפשר דהגרים יטלו מאותו חלק שבארץ שיתוסף לעתיד לבא, שהרי אותו החלק שבארץ ישראל שהיה בעבר, הרי היא מוחזקת בידנו מאבותינו, והשבים כבר מוחזקין בה).

סב

התחלת ישוב קושיא בח

ואפשר לומר, וידידי מעשר הוא בלשון עבר, לפי שזמנה לאחר שנת השלישית שהוא זמן מעשר עני, ולעתיד לא יהיו עוד עניים, ולכן קאי על העבר בזמן הזה. משא"כ בביכורים עיקר השמחה הוא על העתיד, כדביבאר להלן

[נאך] קען זיין, מעֶשֶׁר, בַּפֶּשֶׁטוֹת קאָן דאָך זיין, ביי מעֶשֶׁר [כתיב בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית] שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר^{כט}, איז דאָך [דער ווידידי מעשר נאך] דעס יאָר וואָס מ'האָט נישט געגעבן קיין מעֶשֶׁר שְׁנִי, נאָר מעֶשֶׁר עֲנִי. [ווי] מ'זאָגט דאָך [בידידי מעשר, וגם נתיבין] לִגְר לִיתוֹם וְלֹאֲלִמְנָה, מ'האָט געגעבן פֿאַרן אַרִימאַן.

נו לַעֲתִיד וועט דאָך זיין [נתקיים מאמר הפסוק] אָפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בָּךְ אֲבִיּוֹן [ראה טו, ד], וועט מען גאָר נישטאַמאַל קענען זאָגן [וידידי מעשר, ועל לא נאמרה נתינת הארץ בידידי מעשר בלשון עתיד, רק בלשון עבר].

סג

[אָבער] בִּיכּוּרִים, לאָמיר זען, מ'מעג דאָס זאָגן [גם הגר, משום דקאי גם על ירושת הארץ דלעתיד לבא, שבה יטלו חלק גם הגרים].

סד

הקדמה לישוב קושיא ט-י, ולהמשך ישוב קושיא בח

בשעת הבאת ביכורים אמרה תורה ליתן שבח והודאה לה'

על נתינת הארץ בכללה, ולזה תקנו שתהיה בשמחה גדולה

[דהנה] אויף אַלענפאַלס דאָס זעט מען דאָך [אז] ביי בִּיכּוּרִים איז געווען אַ גרויסע שְׂמִיחָה, מ'האָט געגעבן שְׂבַח וְהוֹדָיָה פֿאַר הַשֵּׁם יתברך, [און] אויפן נְתִינַת הָאָרֶץ בַּפֶּרְטִיּוֹת, מער ווי אויף אַלעמען [יותר מבשאר מצות].
אַזוי ווי איך האָב פֿריער [בקושיא ט] געזאָגט [פון] די משנה.

סה

והענין כמבואר ברמב"ם ובאברבנאל, דמעם מצות ביכורים, לית ראשית הפירות לה', הוא כרי להורות בזה הכנעה לה', ולהראות בפרסום שהכל הוא מה', ולא בכוחו ועוצם ידינו הגיע לידינו הארץ ופירותיה

זאָגן זיי דאָך אַלע.

דער רמב"ם^ל זאָגט אויך די זעלבע, [און] דער כלי יקר^{לא} ברענגט עס.

^{כט} וכדמפרש שם ברש"י (כו, יב): כי תכלה לעֶשֶׂר אֶת כָּל מַעֲשֶׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת. כשתגמור להפריש מעשרות של שנה השלישית, קבע זמן הביעור והידידי, בערב הפסח של שנה הרביעית. שנאמר (ראה יז, כח) מִקְצֵה שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא וְגו', נאמר כאן מִקֵּץ, ונאמר להלן (וילך לא, י) מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים, לענין הקהל, מה להלן רגל אף כאן רגל. אי מה להלן חג הסוכות אף כאן חג הסוכות, תלמוד לומר כי תִּכְלֶה לעֶשֶׂר מעשרות של שנה השלישית, רגל שהמעשרות כלין בו, וזהו פסח, שהרבה אילנות יש שנלקטין אחר הסוכות. נמצאו מעשרות של שלישית כִּלִין בפסח של רביעית, וכל מי ששהה מעשרותיו הצריכו הכתוב לבערו מן הבית: ○ שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר. שנה שאין נוהג בה אלא מעשר אחד, משני מעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה. ששנה ראשונה ושניה של שמיטה נוהג בהן מעשר ראשון, כמו שנאמר (קח יח, כו) כִּי תִקְחוּ מֵאֶת כִּנִּי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר, ומעשר שני, שנאמר (ראה יד, כג) וְאִכְלָתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ מַעֲשֶׂר דִּגְגֶךָ תִּירְשֶׁךָ וְיִצְהָרֶךָ, הרי שתי מעשרות. ובא ולמדך כאן בשנה השלישית, שאין נוהג מאותן שתי מעשרות אלא האחד, ואיזה זה מעשר ראשון, ותחת מעשר שני יתן מעשר עני, שנאמר כאן וְנָתַתָּה לְלוֹי אֶת אֲשֶׁר לוֹ, הרי מעשר ראשון, לִגְר לִיתוֹם וְלֹאֲלִמְנָה, זה מעשר עני.

^ל בספר המורה (ג, ט): אבל נטע רבעי וכו', הוא נוהג מנהג התרומה והחלה והביכורים וראשית הגז, שהוא ליתן ראשית כל דבר לאלוהי, לחזק מדת הנדיבות, ולמעט תאוה המאכל וקנות הממון וכו'. אבל מקרא ביכורים יש בו מדת ענוה גם כן, שהוא לוקח סל על כתפיו ומודיע חסדי ה' וגמולותיו, להודיע לבני אדם, שמעבודת ה' הוא שיוזכר עיתות צרתו ועניני מצוקותיו כשירחיב לו ה'. ○ וזאת הכוונה חיזקה אותה התורה במקומות רבים, וזכרתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ וְגו', מפני שפחד דן המדינות המפורסמות לכל מַשְׁגֵּדל בעושר ובנחת, רצוני לומר הבעיטה

[און] דער אברבנאל^א, אַלע^ב [מפרשים קדמונים].

והגאון, ועזיבת הדעות האמיתיות, פן תאכל וְשִׁבְעָתָה גו' (עקב יב), ואמר (האדמו"ר, טו) וְיִשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וְיִכְעַס גו'.
 ◦ ומפני זאת היראה צוה במקרא ביכורים בכל שנה לפניו יתעלה, ולפני [מקום] שכניתו. וכבר ידעת גם כן חיזוק
 התורה לזכור המכות שחלו על המצריים תמיד, לְמַעַן תִּזְכָּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ גו' (ראה טז, א), ואמר (בא י, ב) וְלִמְעַן
 תִּסְפֹּר בְּאָזְנְךָ בְּנֵךְ גו'. ובדין היה לעשות כן בזה הענין, מפני שהם ענינים שמאמתים הנבואה והגמול והעונש,
 אם כן כל מצוה שמביאה לזכרון דבר מן הנפלאות, או להתמיד האמונה ההיא, כבר נודע תועלתה.

^א בכל יקר (כו, א): וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ גו'. לא מצוינו לשון וְיִרְשָׁתָהּ וְיִשְׁבָּתָהּ, כי אם כאן ובפרשת המלך,
 לפי שאחר ושיבה וירושה ישמן ישראל ויבעט, וישאלו להם עניני שרורות ככל הגוים, כך בפרשת ביכורים היתה
 הכוונה להכניע רום לבבם, אשר אחר ירושה ושיבה ושיאם לבם לומר כי להם הארץ ובחרבם ירשוה, וישכחו
 את ה'. זה שאמר הכתוב וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה, כי באמת לא בתורת ירושה אתה
 בא אל הארץ, כי בֵּית וְהוּן נַחֲלַת אֲבוֹת (משלי יט, יד), אבל מִה' הארץ נתונה לך במתנה על מנת להחזיר אליה
 גמולו ולשמור כל מצותיו, ולבכך לא כן ידמה אלא וְיִרְשָׁתָהּ, שתחזיק בה כיוורש, כאילו היא ירושה לך
 מאבותיך, וְיִשְׁבָּתָהּ כִּהֶן כתושב, לא כמו שנאמר (בכר כה, כג) וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַּר לְצִמְתָּהּ כִּי לִי הָאָרֶץ כִּי גֵרִים
 וְתוֹשָׁבִים אֲתָם גו'. וכל זה יביאך לידו רום [לב] שתשכח את ה', על כן אנכי מְצַוֶּךָ מצוה הביכורים. וכן פירש
 הרמב"ם (הובא לעיל) שעיקר טעם מצוה זו, ההכנעה וההשתעבדות אל השי"ת. וְהָיָה עַל זֶה מֵה שֶׁכָּתוּב הַגְּדַתִּי
 הַיּוֹם לָהּ אֱלֹהֶיךָ, הַגְּדַתִּי לְשׁוֹן עֵבֶר, והלא עדיין לא הגיד כלום, אלא שרצה לומר שבהליכה והבאה זו כבר
 דומה כאילו הגדתי דרך ידיו כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ גו', רצה לומר לא בתורת ירושה, כי אם באופן זה שְׁנַשְׁבַּע ה'
 לְאַתְּחִילָה לָתֵת לָנוּ, ומעיד אני על עצמי בהבאת הביכורים כי מאת ה' היתה הארץ לי למנה ומתנה וכי'.

^ב כפי האברבנאל (ריש פרשתו, בתחלת התירוצים): וטעם המצוה הזאת וענינה היא, שעיקר קבלת האלקות אשר
 הוא יסוד השלמות כולם, הוא שנאמרים כי לה' הארץ ומלואה, ושהוא אדוננו ואין עוד אחר, ושהוא המשגיח
 עליה ומשפיע כל טובותיה. ושלא יחשוב אדם שהארץ היא שלו, ושכוחו ורעוץ ידו עשה לו את כל חילו, כי זה
 פריקת עול ומורא שמים מעליו, לכן צוה השי"ת שבכל שנה נעשה מעשה שיפרסם בו האמונות האמיתיות,
 ויודה בהם בקול רם בפיו ובשפתיו, כדי שישים את לבו בהם באמונה קיימת. ◦ ולזה אמר וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל
 הָאָרֶץ, רצ"ל אחרי שתקבל מהשי"ת קֶלֶל הטובות, בהביאך אל הארץ אשר לא קנית, בתתו אותה אליך מתנת
 חנם, ואחרי נצחון האויב והשיבה והחילוק בהשקט ובבטחה איש תחת גפנו ותחת תאנתו, הנה אִזּוּ לפי שריבוי
 הטובה לא יביאך באורך הזמנים לשתכחט חסדי השי"ת הנותן לך כח לעשות חיל, אנכי מְצַוֶּךָ שתקח מפרי
 האדמה אשר תביא מֵאֲרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ, איננו מבקש מאתך שתעבור אחרות ימים לבקש פרי עץ הדר
 אשר תביא לפניו, ודברים זרים להביא מנחה לה', אבל שמפרי האדמה ההיא אשר תביא מארצך, רוצה לומר
 מאותה שאתה סבור שהיא מארצך, ואינו כן, כי ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ מִמֶּה שֶׁתְּבִיא אל תוך ביתך לאכול לְשִׁבְעָה,
 וְלִמְכָסָה עֲתִיק (ישעי' כג, יח), מאותו פרי עצמו תביא לפניו, כיון שהוא נתנו לך. ◦ והסתכל אומרו ב' פעמים אֲשֶׁר
 ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ, כי הנה העיר בזה על ב' סיבות שהיו בהבאת הבכורים, לפי שמדריך עובדי האדמה כשעובדין
 בארץ לא להם שיעשו חילוקות בתבואות השדה, חלק לבעל השדה, וחלק לבעל התבואה, מפאת הזרע ושל בעל
 השדה ומפאת עמלו (של בעל עבודת התבואה), וכמו שאמר יוסף למצרים (ויגש מז, כג-כד) הֲיֵן קִנְיִתִּי אֲתָכֶם וְהָיָה אֲנִי
 אֲדַמְתְּכֶם לְפָרְעָה, וְהָיָה פְתֻבּוֹת וְנִתְּנָם חֲמִישִׁית לְפָרְעָה, וְאַרְבַּע הָיְדָה לְךָ לְחֶם לְזֶדֶךְ הַשָּׂדֶה וְלִאֲכֹלְכֶם גו'.
 ואחרי שֶׁלֹּה' הָאָרֶץ וּמִלְאָהּ, והוא בעל השדה, והוא הנותן התבואה והפרי גם כן, הנה ראוי היה שתהיה כל
 התבואה או רובה שלו, כי הוא בעל השדה, והוא נתן זרע לזרוע, ואנחנו עבדיו וצאן מרעיתו הוא עשה ולו
 אנחנו, ולכן היה ראוי שיטול כל, אבל עם כל זה איננו חפץ כי אם בדבר מועט מהראשון שיבכור ויהיה לה',
 ולכן אמר ב' פעמים אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ, אחת כנגד הארץ שהיא שלו, וראוי שתתן לבעל השדה חלקו,
 והשנית מפאת הפרי עצמו, כי הוא הנותן אותו, ואין לא יקח חלקו. ◦ וזהו אומרו וּלְקַחְתָּ מִמֶּנִּי מִפְּרִי הָאָרֶץ
 אשר נתן לך ה' אֱלֹהֶיךָ, שהבחינה [נדצ"ל שהנתינה] תחזור לפני שוכר, וכאילו אמר תן לו משלו שאתה ושלך
 שלו (אבות ג, ט), כי היה ענין הביכורים דרך חק והוראת אֲדֻנָּת לבעל השדה ואדון הארץ מדי שנה בשנה, ולהורות
 גם כן שהפרי הזה נתנו השי"ת בהשגחתו בארץ, ולא מפאת הארץ ומפאת הפרי יבואו הביכורים. ◦ ובאומרו
 מִרְאשִׁית יורה על הכמות שיהיה מועט, ועל האיכות שיהיה מהמובחר וראשית הפרי ההוא, ויורה גם כן על
 הזמן שיהיה מהקודם בביכור. ולהורות על ההכנעה והעבודה לאלקותו יתברך בחר בראשיתו הדברית, ראשית
 דגן ותירוש ויצהר, ראשית עריסה, ראשית פטר רחם באדם ובבהמה, ראשית בכורי האדמה וכי'.

^ב ומהם בספר החינוך (מצוה אצ) שכתב במצות 'הבאת' ביכורים: משרשי המצוה, כדי להעלות דבר ה' יתברך על
 ראש שמחתו, ונזכור ונדע כי מאתו ברוך הוא יגיעו לנו כל הברכות בעולם, על כן נצטוונו להביא למשרתי
 ביתו ראשית הפרי המתבשל באילנותיו. ומתוך הזכירה וקבלת מלכותו והודאתנו לפניו, כי הפירות וְיִתֵּן כל
 הטובה מאתו יבואו, נהיה ראויין לברכה ויתברכו פירותיו.

ועוד שם (מצוה תרי) במצות 'קריאת' ביכורים כתב: משרשי המצוה, לפי שהאדם מעורר מחשבותיו ומצייר
 בלבבו האמת בכח דברי פיו, על כן בהיטיב לבו ה' ברוך הוא ובברכו אותו ואת אדמתו לעשות פירות, וזכה
 להביאם לבית אלקינו, ראוי לו לעורר בלבבו בדברי פיהו ולחשוב כי הכל הגיע אלינו מאת אדון העולם, ויספר

[אז] די ביכורים זענען א הודאה [לה'], אז מ'זאל נישט זאגן [כחי ועצם ידי], מ'זאל זיך נישט 'פארגעסן', מ'זאל נישט זאגן כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה, ושלא להיות בכלל מה שנאמר] וְרָם לְבָבְךָ וְשִׁכַּחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ^ל, [נאך] מ'זאל געדענקען [וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הֵנָּה לָךְ כַּח לַעֲשׂוֹת חֵיל].

וואָרן טאָמער קלערט מען אז מ'האט [די] נתינת האָרץ זיך גענומען אליין, - דאָס איז [נוגע] דער קלליות פון [שמירת] כל התורה כולה^ל, - קאָן מען דאָרט טון קלילה וואָס מ'וויל.

סו

[וביכורים הם על שם] די גרויסע הכנעה [וואָס] מ'דארף צו ווייזן, אזוי ווי דער רמב"ם זאגט, אז מ'זאל ווייזן אז מ'טאָר נישט צורירן צום קיין שום זאך [מבלי שיכיר טובה ויודה לה' שהכל בא אליו ממנו].

איבערדעם ברענגט מען דאָס ערשטע פארן באשעפער, מ'זאל וויסן אז מ'איז נישט קיין בעל הבית, [נאך] דאָס האָט נאָר דער בורא כל עולמים געגעבן. דאָס איז די בחינה פון מצות ביכורים, א הודאה [לה'] אויפן נתינת האָרץ [בכללה].

סז

דער אברבנאל זאגט דאָך^ל [אז] איבערדעם ברויך מען צו זאגן [בקול רם] דעם ועניית ואמרת, די גאנצע פרשה [וכן] הגדתי היום [דארף מען זאגן] בפרסום, כדי ס'זאל 'אריינגעבאקן' ווערן [בלב] דורך הרמת קול^ל, אז מ'זאל וויסן אז נתינת האָרץ איז פון השם יתברך, מ'איז נישט [אליינס] קיין בעלי-ביתים.

סח

ישוב קושיא ט

ויש לומר בטעם שזוהת התורה כך, דייקא במצות ביכורים, יותר מבשאר מצות התלויות בארץ [און] מ'קען זאגן א שטיקל הספד פארוואָס מ'האט גראַד^ל ביי ביכורים [עשאוהו בעסק ושמחה רבה, און] נישט ביי אנדערע מצות התלויות באָרץ, צי [טאקע] ביי מעשר שני, וכדומה.

סט

דהנה מבואר במדרש בדרשת הפסוק 'בראשית' ברא אלקים, דהעולם נברא בזכות ג' מצות הנקראים ראשית, והם חלה, מעשרות, וביכורים

[ויובן בהקדם וואָס] ס'שטייט [אין מדרש]^ל אין פרשת בראשית, ס'שטייט [בראשית א, א]

חסדיו יתברך עלינו ועל כל עם ישראל דרך כלל. ועל כן מתחיל בענין יעקב אבינו שחלצו הקל מיד לבן, וענין עבודת המצרים בנו, והצילנו הוא ברוך הוא מידם, ואחר השבח מבקש מלפניו להתמיד הברכה עליו. ומתוך התעוררות נפשו בשבח ה' ובטובו, זוכה ומתברכת ארצו, ועל כן ציונו ברוך הוא על זה, כי חפץ חסד הוא.

^ל בפרשת עקב (ח, יב-יח): פן תאכל ושיכרת, ובתים טובים תבנה וישבת. ובקראך וצאנך ירפין, וקסף וזהב ירבה לך, וכל אשר לך ירבה. ורם לבבך, ושכחת את ה' אלקיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים. המוליקך במדבר הגדל והנוצא וגו' המוציא לך מים מצור החלמיש. המאכלך מן במדבר וגו'. ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה. וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך כיום הזה.

^ל ועיין בזה באורך בס"ג כי תבוא תשי"ד [לשון קדשו קונטרס רנ"א ח"ב], וביואל משה (א, מד-מה, ב, מג-מד ק), ועוד. וכדכתוב (כו, ה) ועניית ואמרת, ופירש רש"י: ועניית. לשון הרמת קול.

^ל פירוש: דוקא.

^ל בבראשית רבה (א, ד): בראשית ברא אלקים (בראשית א, א) וכו'. ר' הונא בשם ר' מתנה אמר, בזכות ג' דברים נברא העולם בזכות חלה, ובזכות מעשרות, ובזכות ביכורים. ומה טעם 'בראשית' ברא אלקים, ואין ראשית אלא

בְּרֵאשִׁית בְּרֵא אֱלֹקִים, דער בורא כל עולמים האָט באַשאַפֿן די וועלט בזכות רֵאשִׁית, [און] דאָרט רעכנט ער [במדרש] דריי זאכן ווערן אָנגערופן רֵאשִׁית, מַעֲשֶׂה, חֵלָה, און בִּיכּוּרִים.

ע

- נאָר אויף מַעֲשֶׂה וועל איך שוין שפּעטער זאָגן^ט וואָס דער מגן אברהם (בית רענן) זאָגט אויף דעם, פאַרוואָס רעכנט מען עס.
נאָר דער יפה תואר פּלאָגט זיך^ב [עוד על ענין 'מעשר', כי] לעולם ס'איז דאָך נישט מַעֲשֶׂה [מה שנקרא ראשית, כי לשון] רֵאשִׁית שטייט (שופטים יח, ד) ביי תְּרוּמָה^{מא}.
[וגם קשה] און ער רעכנט דאָך מַעֲשֶׂה פריער (מביכורים [וכדלהלן]). -

עא

ורדק היפה תואר למה חושב המדרש ביכורים לבסוף, והלא לשון 'ראשית' על ביכורים הוא מוקדם בקרא לחלה ותרומה דערנאָך פרעגט דער יפה תואר^{בב} [על ענין 'הביכורים'], פאַרוואָס זאָגט ער בִּיכּוּרִים דאָס לעצטע, [והלא] בִּיכּוּרִים שטייט - אין די פֿסוקים שטייט עס - פריער, אין פרשת משפטים (כג, יט) נאָך, רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אֲדָמָתְךָ, [אויף] בִּיכּוּרִים רֵאשִׁית שטייט [שוין] אין פרשת משפטים, און די אַלע [אָנדרער] חֵלָה און תְּרוּמָה שטייט דערנאָך שפּעטער^{מג} [חלה בפרשת שלח (טו, כ) ותרומה בפרשת שופטים (יח, ד)].

חלה, שנאמר (שלח טו, כו) רֵאשִׁית עֲרֹסְתֶכֶם. ואין ראשית אלא מעשרות, היך מה דאת אמר (דברים יח, ד) רֵאשִׁית דְּגָנְךָ. ואין ראשית אלא ביכורים, שנאמר (משפטים כג, יט) רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אֲדָמָתְךָ וגו'.
ועיין בפירוש מהרז"ו שם וז"ל: ומה שאמרו מעשרות, בהכרח הכוונה לכלול בזה גם התרומה, שמה שכתוב רֵאשִׁית דְּגָנְךָ, פירוש על התרומה שיתן לכהן. אלא שמה שכתב המדש מעשרות, פירושו כל ענין מעשרות, היינו תרומה גדול ותרומת מעשר, ובכללם המעשרות, שאין תרומת מעשר בלא מעשרות.
^ט להלן בהדרוש, בהשיך לחלק ב' של הקונטרס.

^ב ביפה תואר (על ב"ר שם): מעשרות היך מה דאת אמר רֵאשִׁית דְּגָנְךָ. ואע"ג דהאי קרא בתרומה גדולה איירי, שאין לה שיעור מן התורה, ואפילו חטה אחת פוטרת את הכרי. מכל מקום בשם מעשר איקרו כל תרומות.
^{מא} רבינו לא חזר להלן ליישב זה. ובפה תואר מפרש דהכוונה באמת על תרומה ומעשר.

^{בב} ביפה תואר (על ב"ר שם): ראשית ביכורי. ווא דנקט ביכורים בסיפא, שלא כסדר המקראות. אפשר משום דאית בהו קדושה וטירחא יתירא, דאפילו כהנים ולוויים חייבים בהבאתם, וצריך להביאם לעזרה על כתפיהם, ואינן נאכלין אלא בתוך ירושלים, וטעונין כלי וקריאה וקרבת ושיור ותנופה ולינה. ○ ואיכא למידק מה מעלת מצות אלו מזולתם, שיכרא העולם [בזכותם]. ויש לומר משום דכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, והרמת התרומות והמעשרות והקרבתות לכבוד שמים, הוא כמביא מנחה לאדוניו דרך כבוד, אף על פי שאינו צריך לו וכו'. ○ ועל דרך הדרש יש לומר, שלהיות תכלית העולם המושגת [היינו העולם התחתון המושג גם לברואים תחתונים], כדי שימצא בכולם הוזה מי שייכר את בוראו, כמו שכתב הרמב"ן בפרשת האזינו (לכ, כו). ואף על פי שאין לו יתברך צורך לזה, כך גזרה חכמתו ממדת טובו וכו'. ונראה שלרמז ידיעה זו באו בתורה מצות התרומות והמעשרות, להרים לה' תמיד ראשית הכל, לחקור בשכלנו ידיעה זו כי יש לכל הנמצאים סיבה ראשונה קיימת, לא כמו שחשבו פילוסופי יון שעניני העולם מקרים בלי סיבה קיימת. אמנם מהידוע שצריך שתשתתף לידיעה זו ידיעה אחרת וכו', שהוא ית' נמצא לבדו בומן קדמון בבלי תכלית, ואחר כן המציא העולם מהאין הגמור, אחר שלא היה. וכמו ידיעה זו לא תמצא בכל התרומות, שעם היות שם הראשית נאמר בכולן, אין הראשית ההוא 'אמיתי' אלא 'הנחיי', לפי שחלק הראשיות הנתרם מכלל העיסה והדגן, לא נמצא במציאות קודם אל הכלל, ומה שנאמר בהם ראשית הוא שקודם האכילה ירימו חלק זה ראשונה, אבל נמצאת ודאי בביכורים, סתם הראשית אמיתי בהם, שהפרי הקרב להשי"ת נמצא במציאות קודם לשאר פירות אילנות, וזה רמז נאות שהשי"ת שהוא הסבה הראשונה נמצא במציאות קודם למסוככים ממנו, לכן אמר רבי הונא שבזכות אלו נברא העולם, שהם מורים ורומזים על היכר הסבה הראשונה, ולכן הניח זכר הביכורים לבסוף, שהוא המורה על תשלום הידיעה שהסבה רצונית.

^{בב} ובאמת גם יוקשה עוד, דהלא בסדר הפרשתן, ביכורים מוקדם כולם, שיש להפרישה בעודו באילן, כשרואה תאנה שביכרה. ורדקוהו זה קשה גם על גם על חלה ומעשר, למה חושב חלה בתחלה, דהא מעשר מוקדם בכרי, וחלה הוא רק מן העיסה, ולפי תירצו של הנזר הקודש, יתורץ גם זאת.

פֶּאֶרְוּאָס רַעכְנַט עַר זַיי נִישַׁט פֶּסְדֶּרְן.
אַזַּיי פֶּרַעגַט עַר.

עב

ובנור הקודש כתב לתרץ דהמדרש חושב סדרן על דרך אחרון אחרון חביב. לפי שג' מצות אלו רומזים על שלשה עולמות העליונים בריאה יצירה עשיה, וביכורים הוא נגד עולם הבריאה הקרוב לאצילות, ועל כן הוא בחינה יותר עליונה

[נאָר] דער נזר הקודש זאָגט^{מד} [אַז] ס'שטייט [ביכורים] צום סוף פֿאַרדעם, [לויט ווי] ער איז דאָרט מאַריך אַז ראשית גייט אַרויף אויף די עולמות [העליונים], און דאָס

^{מד} בנור הקודש (על הבר' שם): בזכות ג' דברים וכו'. צ"ב מה מעלות מצות הללו טפי משאר מצות התורה שיבאר העולם בזכותם. ואמנם כבר האריכו בזה היפה תואר ושאר מפרשים, כולם לדבר אחד נתכוונו, ותוכן הדבר על פי מה שאמרו חז"ל (אבות ו, יא) דכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו, והיינו שיכירו וידעו כי הוא יוצר הכל, ואדון לכל, ומשגיח בכל, והכל שלו. ולא יעלה על לב האדם כי הארץ קנוי לו ואמר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, ולא יהיה מורא שמים עליו, אלא ידע נאמנה כי לה' הארץ ומלואה, והאדם רק כארס בתוכה, שאוכל בטובה - בתורת חסד - מפירות האדון, וכיד האדון להעבירו ממנו אם לא יטיב בעניניו. וכו' לפרסם זה צוה ה' מצות ביכורים, להביא בית ה' מפרי האדמה מראשית, כדרך הארס המוטל עליו לחלוק כבוד לרבו להביא אליו מן המובחר, בראותו בפניה תאנה בראשיתה. וכאשר יתן החי אל לבו כזה, כל יהיה כפוי טובה בהיותו אוכל רק בתורת חסד, ויהיה מורא שמים עליו. וכן בהבאת הראשית לפני ה' יש סימן ומופת שה' הוא ראשית כל, ולו יאות מעלת הראשיות, כי אין ראשית לראשיתו. וזה הוא גם כן טעם הבאת ראשית לחלה והמעשר, לפרסם כי הוא ראשית הכל והכל שלו, ובהיות זה תכלית הבריאה לכבודו, לכן אמר שבזכות ג' דברים הללו נברא העולם, עכ"ל. אך קשה לפי זה למה לי ג' ראשיות, לכוונה הנזכרת חזקא סגי. וצריך לומר דבתלתא זימני הוי חזקה, לפרסם כבוד שמו יתברך בקרב הארץ והוא דוחק. ו עוד יש לדקדק במה שאמרו ואין ראשית אלא חלה, דמשמע דשולל שאר מילי, והדר קאמר ואין ראשית אלא מעשרות, ואין ראשית אלא ביכורים. ותו אמאי נקט ביכורים בסוף, שלא כסדר המקראות. וביפה תואר נדחק בכל זה, עיין שם.

ויש לומר על פי מה שאמר הכתוב (ישע' מג, ז) כל הנקרא בשמי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאִתִּי יִצְרָתִי אֶף עֲשִׂיתִי, ומפרש בפרק הספינה (בבא בתרא עה:) שהצדיקים נקראו על שמו יתברך, שנאמר כל הנקרא בשמי. ואהא דכתיב לִכְבוֹדִי בְּרָאִתִּי, דרשו (אבות ו, יב. ויומא לח.) כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו, ויש לדקדק לפי זה מה ענין זה לזה, וכן אמאי נקט ג' לשונות הללו, בְּרָאִתִּי, יִצְרָתִי, אֶף עֲשִׂיתִי. וזאמנא דהבר מבואר על פי הנודע שיש ד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, ובאצילות הוא עצם אלקותו יתברך הוא ושמו לבר, ושאר הנבראים הם בג' עולמות בריאה יצירה עשיה. וכן הצדיק יש לו נפש חיה יחידה מאצילות, חלק אלוך ממעל, ולכן נקרא על שמו יתברך. ועוד נתלבש בנשמה רוח ונפש מג' עולמות בריאה יצירה עשיה, כדי לפרסם כבוד ה' על ידו גם בעולמות התחתונים, להיות שבחו עולה מלמטה למעלה, ובזכותו מתקיימים כולם, כי הוא קישר כל העולמות, ועל זה אמר הכתוב כל הנקרא בשמי, להיות לו נפש חיה יחידה חלק אלוך ממעל מעולם האצילות, לִכְבוֹדִי בְּרָאִתִּי יִצְרָתִי אֶף עֲשִׂיתִי, כלומר כדי לפרסם כבודי על ידו בג' עולמות בריאה יצירה עשיה הלבשתי גם כן בנפש רוח נשמה שהם ג' חלקי עולמות הללו, שכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו, כי האדם קושר כל העולמות יחד בזכותו כמדובר. וכן משמע בהדיא בזהר תרומה (דף קנה.) עיין שם. ו גם מבואר בזהר ובכתבים, שג' עולמות הללו נבראו זה אחר זה, ונבראו בג' מידות, עולם הבריאה בשם ס"ג, ועולם היצירה בשם מ"ה, ועולם העשיה בשם ב"ן, והם כלפי מדת בינה תפארת מלכות. וממילא שלשון נקרא ראשית, שכל אחד נקרא ראשית לעולם המיוחד לו. אבל מכל מקום ראשית האמיתי הוא ראשית עולם הבריאה, שנברא תחלה לכבודו יתברך, ואחריו ראשית עולם היצירה, ואחריו ראשית מדת עולם העשיה. וזאמנא כן יתכן שכנגדה נצטוו ישראל בג' מצות הללו הנקראים ראשית, חלה ומעשר וביכורים. חלה הנקרא ראשית עֲרִיסְתְּכֶם, שהוא ראשון בתיקון העיסה לאכילה, הוא כלפי מדת הראשית שבעולם העשיה, והוא מדרגת הנפש. וכן אמרו דורשי רשומות (בעל הטורים בראשית ב, עה"פ) הָאֶרֶץ לְנִפְשׁ חַיָּה, ראשי תיבות למפעל חלה. ואמנם מעשר שהוא ראשית לפניו בגמר התבואה הקודם לתיקון העיסה, הוא כלפי מדת הראשית שבעולם היצירה שקדם לעשיה, והוא מדרגת הרוח. וביכורים שהוא עוד קודם לביכורים הראשית הוא מיד בתחילת ביטול התבואה בארץ, הוא כלפי מדת הראשית שבעולם הבריאה הקודם ליצירה, מדרגת הנשמה, כי השפע משתלשל והולך מעולם לעולם כנודע. והיינו דקאמר הכא [במדרש] ואין ראשית אלא חלה, כלומר בתיקון העיסה אין ראשית אלא חלה. ושוב אמר ואין ראשית אלא מעשרות, כלומר שמכל מקום אין חלה ראשית האמיתי, שיש עוד ראשית לפניו בגמר התבואה, הוא מעשרות. וכן כיצא בזה גם מעשרות אינו ראשית האמיתי, שיש עוד לפניו ראשית בביטול התבואה הוא ביכורים, והם כלפי ג' הראשיות שבג' עולמות הבריאה יצירה עשיה, שהם למעלה זה על גב זה, והאדם כלול מכולם, כדי לפרסם כבודו יתברך

העכסטע איז בפורים, אזוי גיט ער דאָרט צו פאַרשטיין לְפִי דְרָכּוֹ. וְלוֹזָה באמת ביכורים
הוא ראשית המוקדם לכל, ולכן הפרשתה קודם לכל, [כי] למשל חֶלֶה איז ווען ס'איז שוין עֶסָה,
מַעֲשֵׂר ווען ס'איז תְּבוּאָה [לאחר דישה וזרייה והעמדת כרין], און בְּפֻרִים איז נאָך 'פֶּאֶר'
אַלעמען [בעדוד מחובר בקרקע], דאָס ערשטע. [אַבער] ער רעכנט עס [במדרש] צום סוף,
ווייל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חֲבִיב.

ס'איז פונקט פאַרקערט, זאָל מען וויסן אַז 'דאָס' דער עיקר, דער יסוד איז דאָס,
איז דאָך דער יסוד [של בנין נבנה] פון תְּחִלַּת אָן [ולכן זמן הפרשתה מוקדם לזמן הפרשת תרומה
ומעשר, והפרשת חלה. אלא דלענין סדר החשבון במדרש, חושב על דרך אחרון אחרון חביב].

עג

ולפי זה יש לומר דלכּן דייקא בביכורים, נתקנה עיקר ההודאה והשמחה על נתינת הארץ, ולהכיר שהכל הוא רק
ממה שהקב"ה נתן לנו. לפי שביכורים שורשה ורמזותה מבחינה יותר עליונה בעולמות העליונים, מבשר מצות
התלויות בארץ

[ועל כל פנים] ער זאָגט [אַז] אַקעגן העכסטן עולם קומט עס, אזוי גיט ער דאָרט צו
פאַרשטיין, איבערדעם איז דאָס דער יסוד.
- [ויש לומר, דלכּן] די הוֹדָאָה פון נְתִינַת הָאָרֶץ איז [דייקא ביי] בִּיכּוּרִים^{מב}. -
אזוי זאָגט ער, [אזוי] גיט ער צו פאַרשטיין דאָרט דער נזר הקודש.

עד

איבערדעם קאָן זיין האָט מען דאָ אַראָפּגעשטעלט, יעדעס יאָר, האָט מען דאָ
אַראָפּגעשטעלט די גאַנצע שְׂמִיחָה, אויפן נְתִינַת הָאָרֶץ.

עה

הקדמה להמשך ישוב קושיא בח

והנה ירושת הארץ ניתן רק בתנאי של שמירת התורה והמצוות, דאז יש בזה ברכה וטובה גדולה. אבל
באם ח"ו חוטאין, אז אדרבה הוא לרעה להם, וכמבואר באור החיים הק' דיש בנתינת זו ברכה וקללה
לאָמיר זען.

[הנה בענין] נְתִינַת הָאָרֶץ, שטייט אין אור החיים הקדוש^{מב} [בביאור הפסוק] רָאָה אָנֹכִי
נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה [ראה יא, כו], [אַז] דאָס גייט אַרויף אויף די סְמִיכוֹת [לסוף
פרשת עקב] [יא, כה], [שאמר שם] פְּחָדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן ה' אֱלֹהֵיכֶם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
תִּדְרֹכּוּ בָּהּ, דו וועסט אַלעס אייננעמען, זאָגט דער אור החיים הקדוש איבערדעם איז
תיכף דאָס סְמִיכוֹת [בריש פרשת ראה] - [דבלשון דלעיל] לאָזט זיך אויס די פריעריגע

בהם בג' מצות הללו, שכל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו, ולכן בשבילם נברא העולם כאמור. והילכך
נקט ביכורים בסוף, שלא כסדר הכתוב, משום דנקטינהו כסדרן זה למעלה מזה, והאחרון חביב הוא ביכורים,
שהוא ראשית האמיתי שאין ראשית קודם לו, וכדפרישית.
^{מב} וכדלהלן באות עד.

^{מב} באור החיים הק' ריש פרשת ראה [יא, כו]: עוד יתבאר כל הכתוב על זה הדרך, לפי שאמר להם בסמוך [בסוף
עקב] נחלת הארץ, כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כָּף רַגְלֶכֶם בּוֹ לְכֶם יִהְיֶה, לזה אמר להם רָאָה אָנֹכִי נָתַן וגו', פירוש
נתינת זו שה' נתן לכם היום, דקדק לומר היום, כי ברכה זו שאמר להם כָּל הַמָּקוֹם וגו' לא נאמרה להם עד היום
הזה. ואומרו בְּרָכָה וּקְלָלָה, פירוש יש בנתינת זו ברכה ויש בה קללה. וחזרו ופירשו, אֵת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ,
פירוש אם תשמעון תהיה נתינת זו לכם לברכה, ואם לא תשמעון אין זו לכם כי אם קללה, שבאמצעותה יתקנאו
בכם האומות ויאבדו אתכם ממנה בנקמה גדולה. גם תהיה להם ההנאה ממנה לרעה להם לעולם הנצחי, כדרך
אומרו [ואתחנן ו, י] וּמִשְׁלָם לְשֹׁנָיו אֵל פִּנּוֹי לְהַאֲבִידוֹ. [ועיין בזה ביואל משה א, קב].

סדרה אין פרשת עקב, - און תיכף שטייט אַנכי נתן לַפְּנִיכֶם הַיּוֹם 'בְּרָכָה וְקִלְלָה', זאָגט ער דאָס גייט אַרויף אַויף דעם, [א] דעס איז אַ גרויסע בְּרָכָה, [בתנאי] אַשר תִּשְׁמְעוּ.

אז מ'גייט מיטן דרך התורה, [איז] דעם וואָס ס'איז פֿאַרדעם [נאָרמאַלס יפֿן ה' וגו', און דעמאלסט] איז דער פֿבישט האַרץ אַ גרויסע ברכה.

און חלילה אז ס'איז לא תשמעו, אז מ'גייט נישט בדרך התורה, איז בענינו הרבים איז עס א ביטערע קללה.

זאָגט ער [א] 'אויף דעם אַרױף' גײט עס אַרױף, דער פּאָדעם יתן ה' עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ, אויף 'דעם' זאָגט ער רֵאָה אֲנִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם 'בְּרִכָּה וּקְלָלָה', ס'קאָן

ברענגען צרות חלילה אז מ'פארזינדיגט זיך.

ער גיט צו פארשטיין דארט טעמים^{מז}.

[אמנם על כל פנים] אזוי זאגט ער, אז דאס איז [דערין אויך] א קללה.

טו

ואם כן על הנתינה שהיה בזמן המקדש, אכתי לא היתה שמחתם

שלימה, דמי יודע אם הם זכאין במעשיהם לקבל מזה ברכה ולא ההיפוך ח"ו

לפי זה איז דאך אזוי.

אז מ'לויבט דעם אייבירשטען אויפן נתינת הארץ, דאס איז דאך נאכנישט

מספיק, דארף מען דאך וויסן אז ס'איז א ברכה.

עז

ועוד שהרי ידעו גם בזמן המקדש, שעתידה ליחרב,

ואם כן לא היתה השמחה שלימה כל כך בהנתינה דלשעבר

איבערהויפט **זיי האבן דאך געוואוסט** ^[מעיקרא] אז ס'וועט חרוב ווערן.

[ווי] תוספות זאגט ארויס^{מח} ביים בית שני אזוי. און [כמו כן] ביים בית ראשון^{מט}.

מזד מפני נקמת האומות, או מפני שיהיה להם לרעה בעולם הנצחי.

^{מח} בתוספות גיטיץ (לו. ד"ה בזמן): ולא תיקון הַלֵּל פרוזובול לדורו, שהיה היה בזמן הבית, הדלה ושמעון גמליא ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית ק' שנה (שבת טו.), אלא [תיקון על] לאחר חורבן, דהוו ידעי דחרוב ביתא, כדכאמרינן בניזר בפרק בית שמאי (לב: והובא להלן). והא דבעי בסמוך לדריה תקין, לאו לדריה ממש, אלא לדור הסמוך אחר חורבן.

^{מט} כמבואר בהראיה שהביאו התוספות מדברי הגמרא בניזיר. דאיאתא שם במשנה (דף לב): מי שנדר בניזיר, והלך ולהביא את בהמתו [פירש"י: שהפריש לניזירותו] ומצאה שנגנבה, אם עד שלא נגנבה בהמתו יָזַר [אע"פ שעכשיו נגנבה, ובא לפני חכם לפתוח לו ולומר אילו היית יודע שתגנב בהמתך מי היית נוזר, ואמר לאן], הרי זה ניזיר [נשאין פותחין לאדם בנולד (פ'), שאין עושין פתח חרטה להתרת נדר, בדבר 'שנולד' לאחר הנדר, ולא היה שייך בשעת הנדר]. ואם משנגנבה בהמתו נזר [ושבעתו היה לקבל נזירותו על אותה בהמה, ובשעה שנוזר לא היתה ברשותו], אינו ניזיר [דניזירות בטעות הוא]. ודווקא טעות [של נולד] טעה נחום המדי [שהוא סבור שפותחין בנולד], כשעלו ניזירים מן הגולה ומצאו בית המקדש חרב [לאחר בית שני], אמר להם נחום המדי אילו הייתם יודעין שבית המקדש חרב, הייתם נוזרים, אמרו לו לא, והיתרין נחום המדי. וכשבא הדבר אצל חכמים, אמרו כל שנוזר עד שלא חרב בית המקדש [נאע"פ שלאחר כך חרב, והיה זה] נזיר [דנאץ פותחין לו לאדם נזיר], וכשחרב בית המקדש אינו ניזיר [שיכול לומר אילו הייתי יודע שכבר חרב, לא הייתי נזיר, וכעאי גזנא לא הוי נולד, שהרי כבר חרב].

ועל זה אמרו בגמרא שם: אמר רבא אף על גב דאמור רבנן אין פותחין בנולד, אבל פותחין בתנאי נולד [ואפילו להנחו דנדור עד שלא חרב ביהמ"ק]. היכי דמי, [כגון ד] אמרי להון אילו אתא איניש [בההיא שעתא דנדריתון] ואמר לכוּן דחרב בית המקדש, מי הוה נדרייתון. אמר רב יוסף, אי הווי התם הוה אמינא להון [להנהו דאמרי דמי שנוו לאחר חורבן בהמ"ק אינו נזיר, משום דאינהו סבורי דאכתי הוה קאי, הוה אמינא להון ואמאי לא ידעין דליחרבן הכתיב יימור, ו, ה] היכל ה' היכל ה' הקדו [דקאמר להו נביא ישראל אל תבטחו אל דברי נבואימי כ מתנבאים אל תבא עליכם רעה, היכל ה' בשבועה עול היום לבוא, שיאמרו היכל ה' היכל ה' תבטחו שנים הם] דמי מקדש ראשון ומקדש שני.

[ומצינו עוד בשעת בנין המשכן כבר נרמזו זמן החורבן בתורה, וכגון בהפטוק] **פְּתִית לְמָאוֹר** (תצוה כז, כ), [שהוא נוטריקון] **ת"י און ת"כ"י**.

זיי האָבן דאָך געוואוסט אַלעס [פון פריער. ואם כן האין אפשר להיות השמחה שלימה].

עח

ובפרט בבית שני, דכבר עמד היפה תואר לחקור על זה, דלכאורה היה יותר טוב להמתין על בנין העתיד, כדי שלא לעבור עוד הפעם צרות החורבן. אלא שמכל מקום ראה הקב"ה דיש צורך גם בבנין בית שני, וכמו שביאר ביפה תואר לפי דרכו

און דער יפה תואר^א פלאָגט זיך גאָר אויפן בית שני, פרעגט ער גאָר וואָס האָט עס גאָר געברויכט צו זיין [שיכנה], אַז מ'זאָל סוֹבֵל זיין דעם חורבן. ס'איז דאָך אַ גרויסע צרה [חורבן השני והשמדיות שהיו באותה שעה, ואם כן] מַעֲיָקְרָא אָן פֶּאָרוואָס האָט מען עס געברויכט. און ער זוכט דערויף תירוצים.
נאָר דער בורא כל עולמים [האָט געזען] אַז ס'האָט געמוזט זיין^ב.

עט

ובישמח משה כתב בזה, דהצורך בב' מקדשות הראשונות, הוא רק כדי שיהיה בזה הכנה לצורך בנין העתיד שהוא עיקר המכוון, וכמו שביאר שם במשל על פי דרכו

[ונאָר] **דער ישמח משה זאָגט אין פרשת תצוה^ב, [אז] ס'איז אַ הֶכָּה אויפן בית**

נחי ידיעין להון דיחורב, מי יודעין לאימתי. אמר אב"י ולא ידעין לאימתי, והכתיב [בדניאל ט, כד] כשהגלן נבוכדנצר בחורבן בית ראשון] **שְׁבַעִים שְׁבַעִים נִתְּחַד עַל עֲמָךְ וְעַל עִיר קְדֹשְׁךָ [לכלא הפֶּשַׁע וְלִקְחָם חֲטָאת. שבועים שבועים, שמיטין, עתידין לבא מכאן ועד חורבן בית שני. והם שבועים שנה שהיו בבבל, וארבע מאות ועשרים שהיו בבית שני, הרי שבועים שמיטין. אלאמא ידעי לאימתי חרב]. ואכתי מי ידעין בהי יומא [אמרי לך רבנן, כיון דלא ידעי בהי יומא, מסתמא אדעתא דְּכַנְיָו נדרין].**

² **כמובא בבבלי הטורים ריש תצוה (כז, כ): פְּתִית. רמז ת"י ת"כ שנים היה נוהג הדלקת המנורה [בבית המקדש. והיינו כי בית ראשון עמד ת"י שנים, ובית שני עמד ת"כ שנים].**

וכן הובא זה ברבינו בחיי פרשת ויצא (כח, יז): **וכן דרשו חז"ל בלשון פְּתִית לְמָאוֹר, בית ראשון עמד ת"י שנה, ובית שני ת"ך, והכל כמנין פְּתִית. והענין הזה נרמז בלשון פְּתִית, לפי ששני המקדשים היו מרמס ושניהם נחרבו, אבל בית שלישי לְהַעֲלֵת נֵר תְּמִיד, כלומר מעלתו תמידית, ואורו לא יפסק לעולם.**

ועיין עוד רמז כעין זה ברבינו פרשת תרומה (כה, ח): **ויש במלת וְשִׁכְנָתִי [בתוך] רמז למנין השנים שעמד בית ראשון ובית שני, בית ראשון עמד ארבע מאות ועשר שנים, כמנין 'לְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם' (תצוה כט, מו), וזהו 'לְשִׁכְנָתִי' ושכן ת"י, ובית שני עמד ארבע מאות ועשרים שנים, וזהו 'לְשִׁכְנָתִי' ושני ת"כ, וזהו מבורא.**

^א **ביפה תואר פרשת מקץ (על ב"ר צב, ג): ולפי מה שכתבתי בדרושי בפסוק מִקְדָּשְׁהָ כוֹנֵנָה יִדְיָךְ (בשלח טו, יז), שכתב יוסף מ' חפץ לה' בבנין בית שני, אחר שלא חזרו כל ישראל על אדמתם, ומלכות בית דוד, וארון הקודש ואש מן השמים ואורים ותומים ושמן המשחה שהם עיקר הקדושה לא חזרו, ותמיד היו משועבדים לפרס ורומי. טוב היה שיהיו בגלות, עד בא משיחנו לגאולה נצחית, ולא שיטעמו טעם חורבן בית שני.** ^ו **והתשובה לפי שראה ה' [כין] עת קץ רחוקה, והיה אפשר להתייאש ממנה. אם לחשובן שאשר העמיקן שחתו בעבודה זרה גילוי עריות פשיכות דמים וכז' כאנשי בית ראשון, אין מזור למכתם, וכמאמר הנביא (איכה ד, טו) אֶמְרוּ בְּגוֹיִם לֹא יוֹסֵפוּ לְגוֹר, פני ה' חֵלֶקם לא יוֹסִיף לְהִבִּיטם. ואם בראותם כי אולת יד בני ישראל ואפס עצור ועזוב, ולא יצויר [אצלם] שיהיה להם עוד תקומה להרים ראש ולהלביש חוד מלכות, וכל שכן למלוך בכיפה. לזה בא בנין בית שני בנתיבים, להורות כי עוד ידו נטויה עלינו להשגיח בנו. וכן עם היותם בגלות [תחת פרס ורומי גם בזמן בית שני], ידם רמה בכבוד והדר, ושעברו היונים בימי חשמונאי, ונצחו מעטים את המרובים, ובכך לא יתיאשו עכשיו מהגאולה.**

^ב **רבינו קיצר בכאן, וכבר הזכיר דבריו בס"ג שלח תשכ"ז (בכרך החדש, לשון קדשו אות עזד-רפ) וס"ג פנחס תשכ"ז (לשון קדשו קנטרס רמו ח"א, אות פט-צא). ועיין עוד באריכות בזה בס"ג מקץ תשי"ז (ובחידידיו תורה תשי"ז עמוד שטז). וכן הזכיר זה בס"ג ויחי תשי"ט (לשון קדשו אות קכו-קכח), ועוד בכ"מ. ועיין בדברי יואל מקץ (עמוד שצו), פנחס (עמוד קמא), עקב (תנינא עמוד רכט), תבא (תנינא עמוד שמב), שמחת תורה (אות צח), ולחננוכה (אות מב, אות קכא סוד"ה) והטעם, אות קעז ד"ה ו"ד שאמרתי כבר.**

הַשְּׁלִישִׁי, [וויי] צום בית השלישי האָט מען געברויכט האָבן די פריערדיגע בִּתֵּי מִקְדָּשִׁים, [ווייל] כּאָטש זיי זענען חָרוּב געוואָרן, אָבער ס'איז געבליבן [כּוּחַם וּהִכָּנָתָם], ס'איז דאָךְ געווען אַ הִכָּנָה, דער פֶּחַ [דערפון] האָט מען געברויכט האָבן [לצורך קדוּשַׁת בית השלישי].

ער גיט דאָרט צו פאַרשטיין באריכות - כּוֹוֹעַל נישט מאריך זיין - אין פרשת תצוה, מיט אַ מָשָׁל.

ב

ולפי דבריו יש לומר דבאמת עיקר השמחה שהיה בשעת הבאת ביכורים, היה על נתינת הארץ דלעתיד, שאו ודאי תהיה בו רק ברכה ולא קללה. [כי נתינת הארץ דלעתיד, תהיה בזכות מצות הביכורים בעבר, וכדלהלן]

[ולפי דברי הישמח משה, שהכל היה רק הכנה לבנין העתיד שהוא עיקר המכוון]. קומט אויס, אַז ווען מ'שטעלט אַראָפּ אַזאַ גרויסע שְׂמִחָה אויף נְתִינַת הָאָרֶץ, וואָרן דאָס איז די שְׂמִחָה - זאָגן זיי - ביי ביכורים, אַז מ'איז מוֹדֶה [לה'] אויף נְתִינַת הָאָרֶץ, מוז מען מְזַכֵּיר זיין דעם בנין העתיד.

וואָרן אויף ד'י' [מקדשות הראשונות] האָט נישט געקאָנט זיין אַזאַ שְׂמִחָה, וואָרן ווער ווייסט דען [אם ירושת הארץ היא תמיד לטובה, וכדברי האוה"ח הק']. ובנוסף שהרי מ'ווייסט דאָךְ חֲלִילָה [אַז] ס'איז דאָךְ עֲתִיד לִיתְחַבֵּר, [וענין החורבן] ס'ברענגט דאָךְ אַ גרויסע צָרָה [וכקושיית היפה תואר].

[אמנם עיקר השמחה הוא על מה שיזכו לנתינת הארץ דלעתיד לבא ביתר שאת, והבאת ביכורים גם עתה הוא הכנה לשמחה הגדולה שבבנין בית השלישי, כי זכות הביכורים הוא הגורם ומביא לירושת הארץ דלעתיד (וכדלהלן באות פח). ולכן עשו בשעת הבאת ביכורים עסק ושמחה גדולה על העתיד].

פא

ישוב קושיא י

[ואתי שפיר מה שהזכירו בשירתם מְזִמּוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת, אַרְוִמְמָךְ ה' בִּי דְלִיתָנִי וגו', כי עיקר השמחה היה על ביאת הארץ דלעתיד, בחנוכת בית השלישי שיבנה במהרה בימינו].

²² בישמח משה (תצוה, ד"ה כחית למאור) בתוך הדברים: נקדים מה דעמדו הקדמונים, הכי השני מקדשים שחרבו הם פועל ריק ח"ו והיו כלא היו, חלילה מלומר כן. אמנם הענין הוא יובן על פי משל לאחד שהביא זרע אילן טוב ממרחק, ונטעו עד שצץ ופרח ועשה פרי, ואחר כך עקרו, והביא זרע אילן אחר ונטעו וגם עשה פרי, ועקרו, וחזר והביא זרע אילן דוגמתו מן המובחר, ונטעו, והכניסו לקיום להיות דבר המתקיים לעד. והנה בעת עקירת השני אילנות הראשונים, כל הרואה משתומם ומתפלא על מה עשה ככה לארץ הזאת לנטוע אילן טוב ויפה ולעקור אותו זה פעמיים, ומה טעם יש בדבר. אמנם האיש הנוטע אף הוא השיב אמריו להם כי הכל בחכמה ובהשכל, וכי גם נטיעת ב' האילנות הראשונים ועקירתם הכל היה צורך קיום אילן השלישי, לאשר כי הארץ הלזו אינה מסוגלת לגדל אילן כזה בטבעה ולא תוכל שאתו, לזאת הקדים לנטוע נטע נעמן בארץ עדי תקבל קצת איכות וטבע עפר הארץ המגדלת אילנות כאלו, ואחר זה עקרו לנטוע אחר תחתיו, וכן בפעם הב', ואז כשקבלה הארץ כח שיש בו די לקיים האילן קיום נצחי, ונעשה קרן בן שמן משמני הארץ הרחוקה, ואז נטע אילן השלישי אשר לזה היה מגמתו גם מאז. ועתה לא יבצר ממנו אשר זמם לעשות, ואחרית דבר טוב מראשיתו כאמור, עד כאן המשל. • והנמשל הוא, כשראתה חכמתו יתברך אשר אין בכח הארץ הגשומה הלזו לקבל ולסבול נוגה אור קדושת בית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו, אשר כוננה היוצר בגבהי מרומים ליסוד על מכוון הר ציון, אשר עליו נאמר (תהלים כד, ח) מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה' ויִמָּיֶק בְּמִקְוֵם קִדְשׁוֹ וגו', לולי הב' מקדשות הראשונות, אשר על ידם ובכח קדושת העבודה מעשה הקרבת זבח ונסכים ויתר עבודת הקודש אשר היה שם כמה מאות שנה, קנתה הארץ גם היא כח רוחני ואיכות קדושה נפלאה, עדי תוכל מעתה לסבול קדושת הבית השלישי, מעשה ידי יוצר, בית המקדש שלמעלה המכוון כנגד בית המקדש של מטה, וגדול יהיה כבוד הבית האחרון קיום נצחי, ובית עולמים יקרא.

פב

ישוב קושיא בח

ומהאי טעמא אתי שפיר מה שכאן במקרא ביכורים נזכרה
נתינת הארץ בלשון המורה על העתיד, וכתירוץ מהר"ם חביב

איבערדעם איז רעכט, איבערדעם דאָ שטייט אַפֿשר נשבע לאַבתינו 'לתת' לנו,
אויף לעתיד, אַזוי ווי דער מהר"ם בן חביב זאָגט. [דאָס איז] איבערדעם ווייל
מ'שמועסט דאָ פֿונעם בנִין העתיד, אַז (ביכורים) דאָס איז הֶכְנָה אויף 'דעם'.

פג

המשך ישוב קושיא ט

[און] איבערדעם איז עס אַ גרויסע שְׂמֵחָה.

וְלֹאִלָּא זאת, לְשִׂמְחָה מה זו עֲשָׂה (קהלת ב, ב).

פד

ישוב קושיא א, וקושיא ו-1

ואתי שפיר מה שהוסיף כאן הכתוב לשון 'וְהָיָה' כי
תבוא אֶל הָאָרֶץ, דמורה על ביאת הארץ דלעתיד לבא

איבערדעם הייבט זיך אָן די פרשה 'וְהָיָה' כִּי תבוא אֶל הָאָרֶץ (קושיא א), ס'וועט
אמאָל זיין [בעתיד, דקאי על ביאת הארץ דלעתיד לבא].

פה

ולזה נסמכה פרשה זו לפרשת מנחת עמלק, כי עיקר מנחת עמלק תהיה לעתיד לבא, שאו במחיתו יהא שמו שלם
וכסאו שלם. ואז תהיה ביאת הארץ דלעתיד, ובנרמז בלשון 'וְהָיָה' לשון עתיד. וגם כי 'וְהָיָה' הוא לשון שמחה, שאז
תתקיים עיקר השמחה שעל זה היו שמחין בהבאת ביכורים

[און] דאָס סְמִיכוּת איז (צו) מְחִית עַמְלֶק (קושיא ו-2).

וואָרן ס'שטייט דאָך אין זוהר הקדוש¹² [אז] תְּמַחָה אֶת זֵכֶר עַמְלֶק מִיַּנֹּט מֵעַן דָּאָס
עֵרֶב רֵב שִׁבְיִשְׂרָאֵל, [וכשימחו מן העולם] דעמאַלטס וועט זיין שמו שלם שלם¹³.

¹² בזוהר הק' בראשית (דף כה): וְנִשְׁאֵה בְּגִין דְּבִעָא לְאַעְלָא גִירִין תַּחוּת גְּדַפֵּי דְשְׂכִינְתָּא, וְחֻשִּׁיב דְּהוּוּ מֵאֲלֵין
דְּאַתְבְּרִיאוּ בֵּה' וְהָב בְּהוּן אֶת ה' דְּאַבְרָהָם, גְּרָמוּ לִיָּה וְרִידָה, כְּמָא דְאַתְ אָמַר (תשא לב, ז) לֵךְ רֵד כִּי שָׁחַת עַמְקָךְ, בְּגִין
דְּלֹא קִבְּלִי לְאֶת ה' בְּדַחֲלִי דִּי־ד' וּבִרְחִימִי דִּה'. נְחִית אִיְהִי מִדְּרָגִיָּה דְּאִיְהוּ ר', וְאֶת ר' נְחִיתָת עֲמִיָּה בְּגִין דְּלֹא
יִתְאַבְּדִי בִּינִיָּהוּ, דְּעִתִּיד אִיְהוּ בְּרָאָה בְּרָאָה לְאַתְעֲרָבָא בִּינִיָּהוּ בְּגִלְוִתָּא בֵּין עֲרֵב רֵב, דְּאֵנִין נִשְׁמַתִּיְהוּ מִסְטָרָא
דְּאֲלֵין דְּאַתְמַר בְּהוּן (ישעי' נא, ו) כִּי שְׁמַיִם כְּעָשָׁן נִמְלָחוּ וְגו', וְאֲלֵין אֲנִין דְּלֹא בִּעָא נַח רַחֲמֵי עֲלֵיְהוּ, וְאַתְמַר בְּהוּן
(נח ז, כג) וַיִּמְחֹו מִן הָאָרֶץ, בְּגִין דְּהוּוּ מֵאֲלֵין דְּאַתְמַר בְּהוּן תַּמְחָה אֶת זֵכֶר עַמְלֶק וְכו'. [ועיין שם עוד באור].

ובתיקוני זוהר (דף נה): וְרִשְׁעִיָּא דְּאֵינִין עֲרֵב רֵב אֲתַמַּר בְּהוּן סו"ף פְּסוּ"ק, דְּאֵינִין מִזְרַעָא דְּעַמְלֶק דְּאַתְמַר
בִּיה (בשלח יז, טז) וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כָּס קָה, וְאֵינִין חֲמֵשׁ מִיָּנִים עַמְלֶקִים גְּבוּרִים נְפִילִים עֲנָקִים רְפָאִים, דְּכֻלְהוּ
מִסְטָרָקִין וּמִתְגַּבְּרִין עַל יִשְׂרָאֵל בְּגִלְוִתָּא, הָדָא הוּא דְכָתִיב (נח ז, יח) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיָּרֹב מְאֹד עַל הָאָרֶץ, אֲרַבַּע
זְמַנִּין כְּתִיב וַיִּגְבְּרוּ וַיָּגְבְּרוּ, לְקַבֵּל אֲרַבַּע גְּלוּן, וְעֲלִיָּהוּ אֲתַמַּר סו"ף פְּסוּ"ק, דְּפָסִיק לוֹן קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְסוֹף
יֻמְיָא מַעְלָמָא. וְבַהֲהוּא זְמָנָא, הִקְטֵן יְהִיָּה לְאַלְף (ישעי' ס, כב) מִסְטָרָא דְּשְׂמָאֵלָא, וְהַצְעִיר לְגוֹי עֲצוּם (שם)
מִסְטָרָא דִּימִינָא, אֲנִי ה' בַּעֲתָה אֲחִישֶׁנָּה (שם) מִסְטָרָא דְּעַמּוּדָא דְּאַמְצַעִיָּתָא, וְיֻמְיָד' יִתְפַּסְקוּן עַמְלֶקִים מִן עַלְמָא,
וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יְתִיב עַל כְּרִסְיָהּ, וְדָא אִיְהוּ שׁוֹפֵר הוֹלֵךְ אֲתִנְיָח' יִתִּיב, בַּהֲהוּא זְמָנָא דִּיתְמַחוּן עַמְלֶקִים
מַעְלָמָא יְהִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא נַח נִיחָא לְיִשְׂרָאֵל וְיְתִיב עַל כְּרִסְיָהּ, כְּמָה דְּאַתְמַר בִּיה (דניאל ז, ט) וְעִתִּיק יֻמִּין
יְתִיב, לְבוּשָׁה כְּתֹלַג חוּר, לְקִיָּמָא אִם יְהִי חֲטָאִיכֶם כְּשָׁנִים כְּשֶׁלַּג יִלְבִּינוּ (ישעי' א, יח).

ועוד שם (דף קיט): אַבְל כֹּד עַמְלֶק דְּאֵינִין כְּבוֹרִי מְצָרִים עֲרֵב רֵב, מַעֲזִיבִין בִּישְׂרָאֵל, עֲלִיָּהוּ אֲתַמַּר תַּמְחָה אֶת
זֵכֶר עַמְלֶק, דְּלֹא אֲשַׁתָּא מִגְּהוּן שְׂרִיד, דְּאֲלֵין אֵינִין עֲרֵבֻבָּא מְכַל אוֹמִין, וְאַפִּילוּ מִקֵּץ. וְיֻמְיָד' דִּיתְמַחוּן מַעְלָמָא,
אֲזַי הוֹחֵל לְקָרָא בְּשֵׁם ה' (בראשית ד, כח). [וכן מבואר עוד ענין עֲרֵב רֵב מַעֲזִיבִים בִּישְׂרָאֵל, בזוהר הק' (ח"ג רל: רפב).
ובתיקוני זוהר (קב. קמ. קמ. קמ.)].

און דעמאלטס אז ס'וועט זיין תמחה זכר עמלק, ווי דער זוהר הקדוש זאגט [אז] ס'וועט נישט זיין דאס ערב רב בעולם, דעמאלטס וועט זיין ארץ ישראל א גרויסע ברכה.

איבערדעם דאס איז דאס סמיכות [צו] 'והיה' פי תבוא אל הארץ, [ואין 'והיה' אלא לשון שמחה (ב"ר מב, ג)], דעמאלטס וועט זיין א שמחה מיט ביאת הארץ. [דהן עתה בזמן הזה, איז] ווי דער חרדים זאגט אז דער ס"מ איז מ'דמין, און מאכט אן א גרויסע 'צרה' (וכדלעיל באות ג). אבער ווען ס'וועט זיין תמחה זכר עמלק, וועט זיין אזא 'שמחה' [ועל זה נאמר] 'והיה' פי תבוא אל הארץ [דהוא לשון שמחה, בדרך הדרש. וכן על דרך הפשט] איבערדעם שטייט 'והיה, ס'וועט אמאל זיין.

פו

ישוב קושיא ב - מתוך הדרוש

[גם אתי שפיר מה שהזכיר כאן הכתוב אשר ה' אלוקיך נתן לך. דבא להורות על עיקר הכוונה במצות הבאת ביכורים, דהוא על נקודה זו שיכיר ויודה האדם שהכל הוא מתנה לה, הן נתינת הארץ בכלליות, והן פירותיו בפרטיות, ולזה מדגיש הכתוב זאת באומרו ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלוקיך נתן לך].

פז

ישוב קושיא ג-ד - מתוך הדרוש

[אבל מלבד זה גם כפ"ל לומר גם לפני זה בפסוק הראשון והיה פי תבוא אל הארץ אשר ה' אלוקיך נתן לך נחלה, להורות דשם לא מיירי מירושת הארץ שבימי יהושע בן נון, אלא מיירי מנתינת הארץ דלעתיד לבא בעת הגאולה העתידה, שאז גם כן יחזרו ויחלקו את הארץ, וחלוקה זו תהיה אף לגרים. והכוונה שבזכות מצות הביכורים עד עתה, יזכו לירושת הארץ דלעתיד, וכמבואר לעיל. ושבתניה זו היא עיקר השמחה בהבאת ביכורים. ולזה הוסיף בפסוק זה לומר גם תיבת 'נחלה', דלשון זה מורה על ירושת עולם, שלא יגלו עוד ממנה].

פח

ישוב קושיא ח, וסיום ישוב קושיא ט

ואתי שפיר דברי הספרי עשה מצוה זו שבשביעיה תפנס לארץ, דהכוונה שבזכות מצות ביכורים שקיימו בזמן המקדש, יזכו לכניסת הארץ דלעתיד לבא

איבערדעם איז [מבואר דברי הספרי] עשה מצוה זו שבשביעיה תפנס לארץ, [דהכוונה על ביאת הארץ דלעתיד לבא] מ'זאל זוכה זיין צום בית השלישי. דאס האט מען דא אויפגעטון [בזכות מצוה זו, צו] דאס האט געהאלפן די ביכורים [שעניניה הוא ההכרה שהכל הוא רק במתנה מה, ולא בכוחנו ועוצם ידינו נעשה חיל, ובזה נדע כי אפס בלתי גואלינו].

⁷² כמבואר בתנחומא כי תצא (סוף סימן יא): כל זמן שזרעו של עמלק בעולם לא השם שלם ולא הכסא שלם, אבד זרעו של עמלק, השם שלם והכסא שלם. מה טעם, האויב תמו חרבות לנצח וגר' (תהלים ט, ז), מה כתיב אחריו (שם, ח) 'וה' לעולם ישב כונן למשפט כסאו, הרי השם שלם והכסא שלם, אמר וכן יהי רצון. ובמדרש תהלים (מזמור ט): כל זמן שזרעו של עמלק קיים, לא השם שלם ולא הכסא שלם, עד שיאבד זכרו של עמלק, שנאמר (בשלח יז, טז) כי יד על 'כס קה', היה צריך לומר על 'כסא הוי"ה'. וכשיאבד זכרו של עמלק מן העולם, השם שלם והכסא שלם, שכן כתיב האויב תמו חרבות לנצח, מה כתיב בתריה, 'וה' לעולם ישב כונן למשפט כסאו וגר'. [וכן הוא ברש"י סוף בשלח].

[און] איבערדעם איז געווען די שמוחה [שעשו בעסק הבאת ביכורים, ומה שזימרו מן מור שיר חגגת הבית] (קושיא ט-י), ווייל ס'האט געברענגט אזוינס [שבזכותה יזכו לביאת הארץ דלעתיד לבא ולבנין בית השלישי]. איבערדעם איז דער פשט [בדברי הספרי] שבשבילה תכנס לארץ.

קפר

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל העלפן [אויך] ביז דערווייל, מ'זאל זוכה זיין [לתשובה שלימה].

דער אייבירשטער זאל העלפן - מ'איז היצט אין די ימי אלול - מ'זאל זוכה זיין צו טון תשובה שלימה.

מ'זאל האבן די השפעה מן השמים [להתעורר בתשובה].

דער בורא עולם זאל רחמנות האבן, מ'זאל 'קענען זאגן עפעס ווערטער' [בתפילה לפני הקב"ה].

מ'זאל מיר גיין אין דרך האמת.

דער בורא כל עולמים [יקבל תפלותינו], ס'זאל נתקבל ווערן תפלות ותחנונים פון אידן פאר הקדוש ברוך הוא.

טאקע ווי דער נועם אלימלך זאגט¹¹, 'ועתה' הנה צעקת בני ישראל [באחא אלי], דאס ברויך צו זיין 'שוין' ברויך דאס צו זיין, [דכבר הגיעו לבחינת] ולא יכלו להתממה. [ודייק בזה דלכאורה] ער האט געברויכט צו זאגן [רק] והנה צעקת בני ישראל, [ומהו] 'ועתה', [אלא הכונה כי] ס'איז א זאך וואס ס'ברויך צו זיין שוין.

מ'זאל במהרה געהאלפן ווערן, ס'זאל זיין במהרה.

מ'זאל מיר האבן א שנת גאולה וישועה.

מ'זאל ניצול ווערן מכל צרה וצוקה.

מ'זאל מיר מקבל זיין פני משיח צדקנו מתוך נחת ושמוחה, ובקדושה ובטהרה, בהתרוםמות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

¹¹ בנועם אלימלך פרשת שמות. והביאו רבינו לעיל בתוך הדרוש (במה שיודפס אי"ה בשאר חלקי הקונטרס).

